

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

До захисту допустити:
Зав. кафедри _____ Чентуков Ю.І.
« ____ » _____ грудня _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр»

**на тему: «Розвиток міжнародної інвестиційної діяльності країн в контексті
забезпечення економічної безпеки»**

Студента економіко-правового факультету
спеціальності: 051 «Економіка»
освітнього ступеня «Магістр»
Барановського Віталія Вікторовича

Науковий керівник
Чентуков Ю.І., д.е.н., професор кафедри
економіки та міжнародних економічних
відносин

Рецензент:
Ткаченко О.Г., к.е.н., доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної та
інноваційної діяльності Донецького
державного університету управління

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ____ » _____ грудня _____ 2020 р.

Маріуполь –2020

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Зміст та види економічної безпеки національної економіки

1.2. Економічна суть і напрямки міжнародної інвестиційної діяльності

1.3. Місце інвестиційної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки

Висновок до першого розділу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Оцінка рівня економічної безпеки України

2.2. Особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України

2.3. Діагностика рівня інвестиційної безпеки України

Висновок до другого розділу

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності України в системі забезпечення економічної безпеки

3.2. Напрямки мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах

Висновок до третього розділу

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови розвитку міжнародних економічних відносин призводять до посилення взаємозалежності між суб'єктами світового господарства та зумовлюють рівень розвитку всіх національних економік, а також рівень їх безпеки. Найважливішою складовою частиною безпеки є економічна безпека, в тому числі і інвестиційна, яка нерозривно пов'язана з економічною ефективністю функціонування господарських об'єктів, з економічною незалежністю, стабільністю та безпекою суспільства. У зв'язку з цим підвищення інвестиційної привабливості та активізація інвестиційної діяльності стає одним з пріоритетних ресурсів держави, ефективність використання якого багато в чому визначає прогресивність і динаміку зміни економічних показників розвитку національного господарства. Все вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Економічна безпека національної економіки в сучасних умовах стає одною з головних проблем, що потребує уваги та ретельного вивчення спеціалістів різного профілю. Саме тому дослідженню різних аспектів безпеки національного господарства присвячені роботи таких вчених-економістів, як Т.Г. Васильців, В.М. Гаєць, С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова, С.М. Ілляшенко, Г.В. Козаченко, О.М.Ляшенко, В.П. Пономарьов, Д. Ковальов, С.П. Міщенко, Є.А. Олейніков, В.Л.Тамбовцев, А.Л. Татаркін, С.П. Федосова. Також, останнім часом в науковому середовищі спостерігається підвищена увага до питань інвестиційної безпеки країни, тому що інвестиції виконують роль каталізатора в забезпеченні умов для інноваційного розвитку країни, подолання кризових чинників, структурної перебудови економіки та досягнення інших довгострокових цілей забезпечення національної економічної безпеки. Проблематикою розвитку інвестиційної діяльності та інвестиційної безпеки займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як В.Андрійчук, П.Бурд'є, Дж. Данінг, Е.Дюркгейм, М.Кіндлебергер, В.Кравченко, А.Кредісов, П.Кругман, В.Леонт'єв, Д.Лук'яненко, Ю.Макогон, Дж. Мілля, В.Новицький, А.Поручник, А.Румянцев, М.Румянцев, Г.Савін, П.Самуельсон, П.Сорокін, Г.Спенсер, А.Тойнбі, А.Філіпенко, Е.Хекшер, Г.Герніченко, О.Шнирков, М.Янковський.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей інвестиційної діяльності країни та визначення її місця в системі забезпечення економічної безпеки.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення наступних методичних і практичних **завдань**:

- визначити зміст та види економічної безпеки національної економіки;
- охарактеризувати економічну суть і напрямки міжнародної інвестиційної діяльності;
- розглянути місце інвестиційної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки;
- оцінити рівень економічної безпеки України;
- визначити особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України;
- проаналізувати вплив інвестиційних факторів на економічну безпеку України;
- розробити шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності України в системі забезпечення економічної безпеки;
- обґрунтувати напрямки мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах.

Об'єкт дослідження – система забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є економічні відносини в сфері інвестиційної діяльності, що впливають на економічну безпеку країни.

Теоретико-методологічною базою дослідження послужили праці зарубіжних і вітчизняних вчених з питань інвестицій та інвестиційних відносин, а також економічної безпеки і її забезпечення в національному господарстві. У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи і прийоми, як наукова абстракція, сходження від абстрактного до конкретного, аналіз і синтез, методи групування, порівняння та узагальнення інформації, історико-логічний та економіко-статистичний.

Інформаційна база дослідження складається із законодавчих та нормативних актів, що регулюють інвестиційні процеси в Україні, економічну безпеку і її забезпечення, наукова література, спеціальна періодика, матеріали конференцій і круглих столів, аналітичні звіти міністерств та НБУ, а також дані Державної служби статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні та систематизації теоретичних засад дослідження інвестиційної діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки та в розробці напрямків мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що в результаті дослідження за допомогою економіко-математичного моделювання визначено вплив інвестиційних факторів на економічну безпеку України; виявлено перспективні напрямки розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України в системі забезпечення економічної безпеки.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дослідження викладено на 87 сторінках друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць та 20 рисунків. Список використаних джерел налічує 66 найменувань.

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Зміст та види економічної безпеки національної економіки

В сучасних умовах економічна безпека набуває першочергового значення, так як вона безпосередньо пов'язана зі стійким і динамічним розвитком національної економіки, а також з ефективністю і конкурентоспроможністю країни на внутрішньому та світовому ринку.

Для дослідження сутності та змісту економічної безпеки необхідно перш за все розглянути поняття «безпека». У стародавні часи безпека розглядалась древньогрецьким філософами таким як Демокрит, який вважав, що безпеку необхідно розглядати як здатність людини пристосовуватись до оточуючого середовища, у тому числі і до соціального, що є невід'ємний атрибутом держави, завдання якого – це забезпечення спільних інтересів вільних громадян. Аристотель в свою чергу зміст безпеки зводив до проблеми самозбереження, та вважав, що безпека формує стабільність та здатність прийняття адекватних рішень. [1].

У Середньовіччі під поняттям безпека мали на увазі спокійний стан людини, яка вважала себе захищеним від будь-якої небезпеки. Завдяки філософських концепцій Т. Гоббса, Д. Локка, Н. Макіавеллі, Ж. Руссо, Б. Спінози та інших мислителів XV-XVIII ст. поняття «безпека» стало позначати спокійний стан людини як результат відсутності реальної загрози. Саме в ті часи вчені займалися теоретичною розробкою цього поняття. Згодом Й. Зонненфельс запропонував версію, згідно з якою «безпеку» – це такий стан, при якому для всіх без винятку була відсутня реальна загроза, що для конкретної людини означало приватну, особисту безпеку, а для держави - громадську безпеку.

Що стосується більш сучасних поглядів, то слід зазначити, що за тлумачним словником російської мови Ожегова С.І. термін «безпека» трактується як «стан, при якому не загрожує небезпека, є захист від небезпеки» [2].

Даль В.І. трактує поняття «безпека» як «відсутність небезпеки, збереженість, надійність» [3]. Американський вчений Уолферс А. зазначав, що «безпека, в об'єктивному плані, передбачає відсутність загроз придбаним цінностям, в суб'єктивному – відсутність побоювань щодо того, що цим цінностям буде завдано збитків» [4]. Висловлюючи свою думку, вчений Петренко А., в одних джерелах писав, що «безпека — це якість будь-якої системи, що визначає її можливість і здатність до самозбереження. В інших — це система гарантій, що забезпечують стійкий розвиток і захист (системи) від зовнішніх і внутрішніх загроз» [5]. Також слід відмітити, що сучасне розуміння безпеки виключає статичний підхід, передбачає широкий погляд на неї і охоплює не тільки військові, але також економічні та політичні чинники, проблеми демократизації і стабільності окремих держав і їх груп, формування дружніх міжнародних відносин. Слід зазначити, що проблеми безпеки тісно пов'язані з феноменом глобалізації, який ставить перед сучасним світом проблему запобігання численним загроз і небезпек, на що вказують і українські вчені О. Білорус і Д. Лук'яненко [6].

Поняття «економічна безпека» вперше було введено у наукове використання у зв'язку з введенням іншого терміну «національна безпека». Ключовим фактором, який впливає на національну безпеку держави, є її суверенітет, оскільки держава, що не володіє суверенітетом, не в змозі протистояти ні політичним, ні економічним, як зовнішнім так і внутрішнім, ні військовим загрозам. Розглядаючи загрози з позиції ступеня їх впливу на суверенітет країни, можна зробити висновок про те, що найбільш вагомими та значимими є загрози, які впливають на *економічну безпеку країни*. Тому, на наш погляд, головною складовою національної безпеки країни в сучасних умовах є її *економічна безпека*. У сучасній економічній літературі існують різні погляди щодо визначення поняття «економічна безпека держави», що пояснюється складністю, багатогранністю та взаємозумовленістю її складових [6].

Вперше поняття «економічна безпека», на думку О.С. Іванілова, почало застосовуватися на Заході у зв'язку зі збільшенням проблеми обмеженості ресурсів і розпадом колоніальної системи, що призвело до порушення традиційних зв'язків між постачальниками ресурсів, життєво необхідних індустріальним суспільством [8]. Російський академік Сенчагов В.К. визначає дане поняття як безперервний процес, системний процес, а саме це «такий стан економіки та органів влади при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів» [9]. Нарішкін в свою чергу визначає поняття «економічна безпека» як «стан національної соціально-економічної системи, при якому вона розвивається, стаючи більш стійкою до впливу непередбачуваних факторів». Таким чином, чим вищі стійкість виробництва та рівень конкурентоспроможності, тим вищий рівень забезпечення економічної безпеки країни. У той же час, А.Колосов розглядає економічну безпеку як стан захищеності від негативних впливів і нанесення шкоди господарської діяльності. На його думку, «безпека як економічна категорія передбачає підтримку економіки на тому рівні розвитку, який забезпечував би нормальну життєдіяльність населення, зокрема, його зайнятість, можливості подальшого економічного зростання, підтримку в робочому стані всіх систем, необхідних для успішного розвитку і створення умов життя населення.

В ряді наукових праць вчені розглядають економічну безпеку через національну безпеку. Так, вчений Тяпкин М.Ю. економічну безпеку вважає матеріальним базисом національної безпеки в цілому і її окремих компонентів. Даний підхід особливо поширений серед зарубіжних авторів. Наприклад, R. Stubbs стверджує, що економічна безпека є основною підтримки національної безпеки в Східній Азії, забезпечуючи законність і безпеку місцевих режимів [10].

Ряд авторів розглядає економічну безпеку як безліч чинників і умов, що забезпечують досягнення цілей держави, наприклад, економічне зростання. Згідно Абалкіна Л.І. економічна безпека – це комплекс факторів і умов, що сприяють незалежності економіки держави, її стабільності і стійкості, здатності до постійному коригуванню і саморозвитку [11]. А. Архипов, А. Городецький, Б. Михайлов визначають економічну безпеку як можливість забезпечувати

результативне задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівнях [11]. Також економічну безпеку можна визначити як сукупність властивостей стану її виробничої системи, яка сприяє досягненню цілей всієї системи так вважав Тамбовцев.

Таким чином, аналіз накопичених наукових знань дозволяє узагальнити та систематизувати їх відповідно до визначення сутності економічної безпеки з урахуванням наявних ключових положень та мети забезпечення економічної безпеки (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

*Систематизація поглядів науковців до визначення
поняття «економічна безпека»*

<i>№</i>	<i>Визначення терміну «економічна безпека»</i>	<i>Вчені-економісти, які досліджували поняття</i>
1	це стан економічної системи, що дає змогу їй розвиватися динамічно, ефективно та вирішувати соціальні завдання, при якому держава має можливість виробляти та приводити в життя економічну політику	Абалкін Л.
2	не тільки захищеність економічних інтересів, але і готовність, і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту даних інтересів для розвитку вітчизняної економіки	Архипов А.
3	економічно безпечним є стан економіки, суспільства та інститутів державної влади, при якому забезпечується реалізація та гарантований захист національних економічних інтересів, прогресивний соціально-економічний розвиток країни.	Геєць В.М. [12].
4	здатність економічної системи протистояти негативному впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників для досягнення макроекономічних цілей розвитку на рівні постіндустріальних держав	Гетьман О. [13.]
5	складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб і власного населення, і держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення кредитоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання	Жаліло Я. [14]
6	це стан рівноваги і соціально орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається завдяки реалізації сукупності форм та методів економічної політики	Закон України «Про основи національної безпеки» [15]
7	дослідження національних економічних інтересів і загроз економічній безпеці України, здатності держави до захисту	Електронна бібліотека Вікіпедія [1]

	національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також спроможності національної економіки зберегти і відновлювати процес суспільного відтворення і достатній оборонний потенціал у кризових ситуаціях	
8	відсутність серйозної загрози можливостям суспільства діяти в колі своїх основних цінностей	Мауль Г.
9	це такий ступінь захищеності національних інтересів в економічній сфері від реальних і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, яка дає можливість забезпечувати функціонування національної економіки в режимі розширеного відтворення і задовольняти потреби особистості, суспільства, держави	Міністерство економіки України [17]
10	Загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що містить механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам	Мунтіян В.І. [18]
11	стан захищеності життєво-важливих економічних інтересів усіх суб'єктів соціально-економічної структури країни від внутрішніх і зовнішніх загроз, засноване на законодавчому закріпленні спеціалізованих норм, інститутів і механізмів їх функціонування	Наливайко С.
12	це стан економічної системи, що характеризується стійкістю щодо впливу ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) чинників, які створюють загрозу для суспільства	Ревенко А. [19]
13	це стійкість економіки, яка характеризується міцністю та надійністю її елементів, вертикальних, горизонтальних, і інших зв'язків у середині системи, здатністю витримувати внутрішні і зовнішні загрози та дії непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів	Савін В. [20]
14	такий стан економіки, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, сталий соціально-спрямований розвиток країни в цілому, достатній оборонний потенціал навіть при найбільш несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів	Сенчагов В. [21]
15	це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави	Шлемко В. [22]

Розроблена систематизація свідчить, про те, що є досить багато різноманітних визначень поняття «економічна безпека», однак жодне з них не може сприйматися як всеохоплююче та остаточне, при цьому кожен підхід має певні переваги та недоліки. Також, необхідно визнати той факт, що всі вчені-дослідники вважають, що воно є базисним і основоположним в сучасній економіці.

Отже, проаналізувавши існуючі підходи до визначення економічної безпеки держави, можемо розробити власне визначення терміну «*економічна безпека*» - *це здатність національної економіки підтримувати й активізувати внутрішньо економічні процеси, які сприяють економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності, та при цьому протидіяти різного роду загрозам і викликам як внутрішнього так і зовнішнього характеру.*

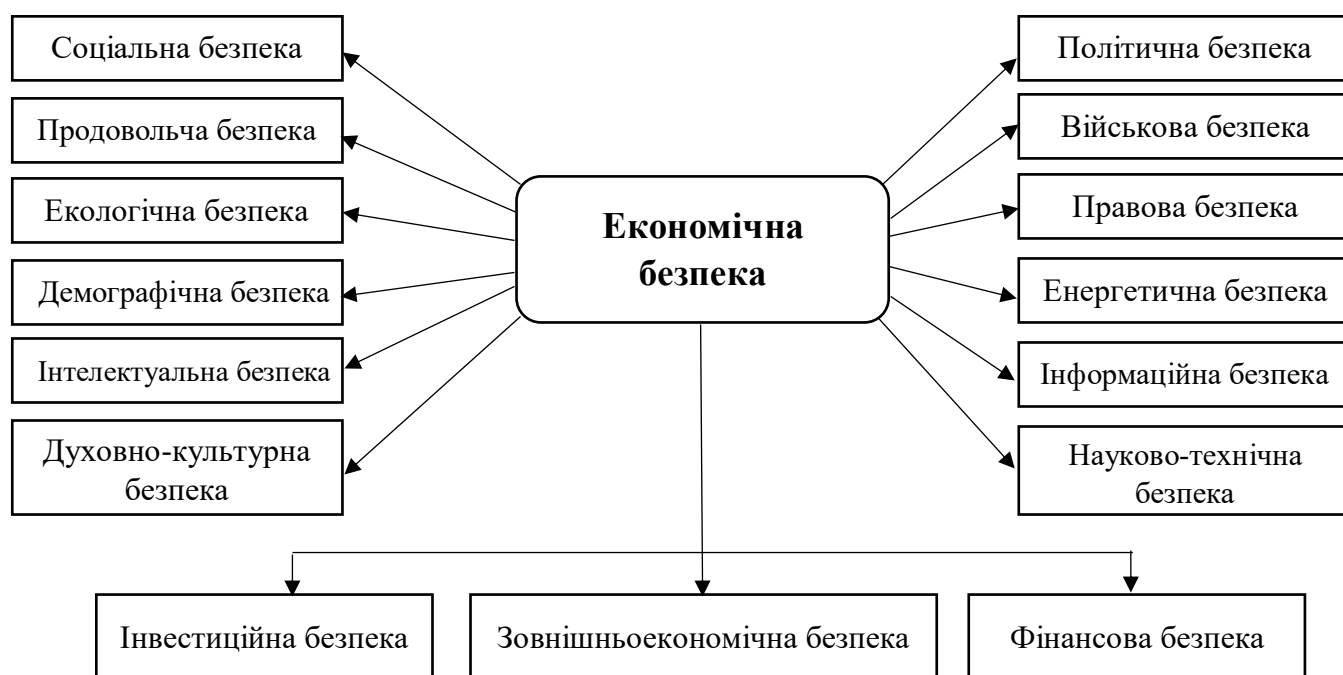
У структурі економічної безпеки можна виділити три основні елементи:

1. Економічна незалежність не носить абсолютного характеру тому, що міжнародний поділ праці та усі сучасні процеси, які мають місце у світовому господарстві, призводять до зростання взаємозалежності національних економік між собою. Такі умови економічної незалежності припускають можливість контролю над національними ресурсами всіх видів, досягнення серйозного рівня виробництва, ефективності і якості продукції, який забезпечить її конкурентоспроможність і дозволить на рівних брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках і обміні науково-технічними досягненнями.

2. Стабільність і стійкість національної економіки, що припускають захист будь якої форми власності, створення безпечних умов і надання певних гарантій для підприємницької активності, стримування факторів, здатних дестабілізувати ситуацію (боротьба з корупцією в економіці, недопущення ситуацій, які викликають соціальну напругу і т. д.).

3. Здатність до саморозвитку і прогресу, що особливо важливо в сучасному, глобалізованому світі. Створення сприятливого клімату для інвестицій і інновацій, постійне оновлення виробництва, підвищення науково-технічного рівня працівників стають необхідними й обов'язковими умовами сталого розвитку і самозбереження національної економіки. [23]

Таким чином, всі елементи, що входять у структуру економічної безпеки, тісно взаємопов'язані і доповнюють один одного: кожний з видів національної безпеки може досить яскраво проявитися у сфері дії іншого, доповнюючи або послаблюючи його вплив (рис.1.1.)

Рис. 1.1. Структура економічної безпеки

Економічну безпеку можна оцінити завдяки оцінці стану економіки і процесів, що відображають її сутність. Дослідження безпеки за певними критеріями включає в себе оцінку:

- ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку;
- рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах, а також рівню, при якому загрози зовнішнього і внутрішнього характеру зводяться до мінімуму;
- конкурентоспроможності економіки;
- цілісності території та економічного простору;
- суверенітету, незалежності і можливості протистояння, зовнішнім загрозам, соціальної стабільності і умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів.

Система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дозволяє сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження. Найвищий ступінь безпеки досягається тоді, коли всі показники, про які було сказано вище,

знаходяться в межах своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

Отже, можна зробити висновок, що за межами значень порогових показників національна економіка втрачає здатність до динамічного саморозвитку, конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом експансії інонаціональних і транснаціональних монополій, роз'їдається виразками корупції, криміналу, страждає від внутрішнього і зовнішнього грабежу національного багатства.

Порогові рівні зниження безпеки можна охарактеризувати системою показників загальногосподарського і соціально-економічного значення, що відбивають, зокрема:

- гранично допустимий рівень зниження економічної активності, обсягів виробництва, інвестування та фінансування, за межами якого неможливо самостійне економічний розвиток країни на технічно сучасному, конкурентоспроможному базисі, збереження демократичних основ суспільного ладу, підтримання оборонного, науково-технічного, інноваційного, інвестиційного та освітнього потенціалу;

- гранично допустимий зниження рівня і якості життя основної маси населення, за межами якого виникає небезпека неконтрольованих соціальних, трудових, міжнаціональних та інших конфліктів;

- створюється загроза втрати найбільш продуктивної частини національного «людського капіталу» і нації як органічної частини цивілізованої спільноти;

- гранично допустимий рівень зниження витрат на підтримку і відтворення природно-екологічного потенціалу, за межами якого виникає небезпека незворотного руйнування елементів природного середовища, втрати життєво важливих ресурсних джерел економічного зростання, а також значних територій проживання, розміщення виробництва і рекреації, нанесення непоправної шкоди здоров'ю нинішнього і майбутнього поколінь і ін.

Виходячи з вищевикладеного можна зазначити, що на початку теоретичних розробок в області безпеки під цим терміном малася на увазі приватна і суспільна

безпека. З розвитком понятійного апарату теорії безпеки ця категорія була розширена і доповнена поняттям «національна безпека», один з елементів якої – економічна безпека. Розглянувши всю різноманітність визначень поняття «економічна безпека», вважаємо, що її слід розглядати в функціонально-структурному аспекті як сукупність взаємопов'язаних систем безпеки, що відображають функціонування окремих сфер економічної системи держави. Так, це може бути показники розвитку міжнародної інвестиційної діяльності, які здійснюють особливий вплив на стан економічної безпеки зокрема та національної безпеки в цілому.

1.2. Економічна суть і напрямки міжнародної інвестиційної діяльності

При вивченні теоретичних основ економічної безпеки стало зрозумілим, що даний термін має складну багатокомпонентну структуру, а також механізм і способи взаємодії всіх елементів структури. Інвестиційна сфера займає дуже велике та важливе місце в системі економічної безпеки. Інвестиції виконують роль каталізатора у забезпеченні умов для інноваційного розвитку країни, подолання кризових факторів, структурної перебудови економіки і досягнення інших коротко- і довгострокових цілей національного розвитку. Тому для більш детального дослідження доцільно буде визначити економічну сутність і напрямки міжнародної інвестиційної діяльності.

У сучасній економічній науці немає однозначного підходу до визначення інвестицій. Згідно статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [24] інвестиції визначено як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Дане визначення береться на озброєння багатьма вченими. Однак, в більшості своїй, дослідники так і не прийшли до спільної думки, і деякі визначення небезпідставно можна назвати принаймні неповними. Деякі дослідники під інвестиціями розуміють частину ВВП не спожита (збережена) в поточному періоді і спрямована на загальне збільшення

капіталу економіці [25]. Інші розглядають інвестиції як економічну категорію, що виражає довгострокові вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку [26]. Багато авторів відносять до інвестицій тільки довгострокові вкладення, однак, ми згодні з думкою, викладеним Г.П. Подшіваленко [27], в тому, що інвестиції можуть носити і короткостроковий характер.

Проте існує багато інших варіацій терміну «інвестиції», виникнення яких зумовлено традиціями та специфікою різних економічних шкіл. Таким чином, значимо, що інвестиційна діяльність – представляє собою вкладення інвестицій у відповідні об'єкти за для отримання прибутку, або сукупність практичних дій спрямованих на реалізацію інвестиційного процесу. Тобто під інвестиціями розуміються довгострокові вкладення капіталу з метою отримання доходу. За своєю сутністю інвестиційна діяльність – це виконання практичних дій по вкладенню інвестицій з метою отримання прибутку (або досягнення іншого корисного ефекту) і забезпечення зростання формування прибутку в перспективному періоді.

Досліджуючи інвестиції як економічну категорію, особливо хочеться відзначити те, що важливе значення має таке поняття як інвестиційна діяльність. Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [24]. На відміну від форм власності та організаційно-правових видів підприємств, інвестиційна діяльність може здійснюватися шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей.

Особливість інвестиційної діяльності в тому, що вона затратна і ризикована. По-перше, інвестицій не буває без витрат – спочатку необхідно вкласти кошти, і лише в подальшому (якщо розрахунки були вірні) вироблені витрати окупляться. По-друге, неможливо передбачити всі обставини, які очікують інвестора у майбутньому, завжди існує ймовірність того, що зроблені інвестиції будуть частково або повністю втрачені (тобто існують інвестиційні ризики). Інвестиційна

діяльність здійснюється у вигляді встановлення структури, масштабів, напрямків інвестицій і визначення джерел інвестицій. [28].

Суб'єктами інвестиційної діяльності є учасники процесу інвестування, взаємодіючі при виробленні і прийнятті управлінських рішень в процесі здійснення інвестицій. Об'єктами інвестиційної діяльності виступають: програми, системи, комплекси робіт, проекти та т.п. За змістом інвестиційна діяльність може бути представлена:

- прямою інвестиційною діяльністю (це вкладення безпосередньо у виробництво товарів, робіт, послуг, будівництво або реконструкцію об'єкта);
- позиковою інвестиційною діяльністю (це інвестиції у формі надання позики або кредиту. Основний інтерес інвестора в процесі здійснення цього виду інвестиційної діяльності полягає в своєчасному отриманні прибутку (доходу) у вигляді відсотків за договорами позики та кредиту);
- портфельною інвестиційною діяльністю (вкладення у формі придбання цінних паперів. Портфельне інвестування не передбачає участь інвестора в управлінні підприємством, а лише отримання дивідендів на вкладений капітал.

Також інвестиційна діяльність може бути розділена на:

- реальне інвестування;
- фінансове інвестування;
- інвестування майнових прав та інтелектуальних цінностей.

Реальне інвестування (інвестування в матеріальній формі) це вкладення безпосередньо в виробництво продукції (товарів, робіт, послуг), інвестування в товарно-матеріальні запаси та інші види рухомого і нерухомого майна. Це інвестування пов'язане з участю інвестора в управлінні організаціями (корпораціями, компаніями, підприємствами чи іншою установою). Фінансове інвестування включає в себе вкладання в об'єкти інвестиційної діяльності грошових і інших засобів, цільові банківські вклади і інші цінні папери

(портфельний інвестування), а також надання позики, кредиту (позикове інвестування). Це інвестування передбачає отримання дивідендів на вкладений.

Найчастіше, держава залучає саме реальні інвестиції, так як вони сприяють залученню в країну нових технологій, а також підвищують рівень кваліфікації працівників і підвищують ВВП. Особливо вагомими характеристиками інвестицій є такі ознаки [29]

Макрорівень інвестицій є складовою політики розширеного відтворення, прискорення науково-технічного прогресу, поліпшення якості та забезпечення конкурентоспроможності продукції виробництва країни, структурної перебудови економіки і рівномірного розвитку всіх галузей, створення потрібної сировинної бази промисловості, поліпшення соціальної сфери, розв'язати проблеми обороноздатності країни та її безпеки, а так ж проблем пов'язаних з безробіттям і проблем пов'язаних з охороною навколишнього середовища та ін.

На мікрорівні інвестиції відіграють також важливу роль, вони потрібні для нормального функціонування підприємства, стійкого фінансового стану і збільшення прибутку господарюючого суб'єкта.

Без інвестицій неможливі забезпечення конкурентоспроможності між товарами і послугами, а так само без рішення наслідків морального і фізичного виснаження основних фондів, придбання цінних паперів, вкладення коштів в активи сторонніх підприємств і організацій, здійснення різних заходів охорони праці. Таким чином слід відмітити, що інвестиції мають величезну роль і знаходяться в основній економічній категорії, як на мікро, так і на макрорівні.

Тому, можна зазначити, що міжнародна інвестиційна діяльність представляє собою діяльність, пов'язану з експортом та імпортом капіталів, технологій, послуг, здійсненням разом з іншими державами інвестиційних проектів, створенням спільних підприємств, з інтеграційними процесами в різних сферах. Її суб'єктами-інвесторами є фізичні особи, корпорації, національні та міжнародні фінансові інститути, уряди країн, а суб'єктами-учасниками є фізичні та юридичні особи, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або доручень інвестора [30]

На інтенсивність міжнародної інвестиційної діяльності впливає багато факторів, які можна розділити на три групи: фактори міжнародного, макроекономічного і мікроекономічного рівнів.

Таким чином, міжнародна інвестиційна діяльність являє собою сформовану систему взаємовідносин економічних суб'єктів різних країн з приводу вкладення капіталу, складається з безлічі елементів і схильна до впливу з боку багатьох макро- і мікроекономічних чинників. [31]

Міжнародні інвестиції надають істотну користь країні інвестора. Це є очевидним на перший погляд, але невеличкий аналіз дозволяє краще зрозуміти цей механізм. Направляючи прямі міжнародні інвестиції, інвестор дає можливість країні інвестування поліпшити своє економічне становище. Це розвиває купівельну спроможність даної держави, в зв'язку з чим воно збільшує попит на товари, вироблені країною інвестора. Тобто, здійснюючи міжнародні інвестиції в будь-яку країну, інвестор може бути впевнений в тому, що згодом ці гроші принесуть користь його власній державі. Звичайно, цей процес вибудовується не просто так, а, наприклад, при наявності загальних виробничих ланцюжків.

Характер процесів міжнародного інвестування на сучасному етапі можна визначити як глобальний. Серед ознак глобалізації світової економіки виділяються два основних – стрімкий розвиток процесу транснаціоналізації економічних зв'язків, в основі якого знаходяться прямі іноземні інвестиції, і інтеграція національних фінансових ринків через портфельні іноземні інвестиції.

Таким чином, підводячи підсумок, зазначимо, інвестиції, що утворюються за рахунок національного прибутку, в результаті його розподілу, самі обумовлюють його ріст і розширене відтворення. При чому, чим ефективніше інвестиції, тим більше ріст національного прибутку, тим значніші абсолютні розміри накопичення (при даній його частці), які можуть бути знову вкладеними в виробництво. При достатньо високій ефективності інвестицій приріст національного прибутку може забезпечити підвищення частки накопичення при абсолютному рості споживання.

Стосовно поняття міжнародного інвестування зазначимо, що воно передбачає вилучення частини наявного капіталу з економічної системи однієї

країни і включення його в економіку іншої країни. Незалежно від форми транскордонного переміщення капіталу найважливішою особливістю цього процесу є перенесення за межі країни процесу створення майбутнього прибутку або доходу господарюючого суб'єкта, що прямо або опосередковано може впливати на економічну безпеку країни.

1.3. Місце інвестиційної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки

Як вже було зазначено в попередньому пункті кваліфікаційної роботи, поняття економічної безпеки, охоплює комплекс аспектів, що включає питання екологічної, продовольчої, сировинної, енергетичної безпеки. У це коло природно включаються і питання, пов'язані з інвестиційною безпекою, тобто з розглядом факторів, що забезпечують безперервність і стійкість інвестиційних процесів в економіці країни і, отже, є джерелами її економічного зростання, підвищення суспільного добробуту і усунення можливих в разі кризи проявів соціальної напруженості. Адже головна умова економічної безпеки полягає в збереженні стійкості економіки, її розвитку, а загроза безпеці – в порушенні цієї стійкості, в умовах, що викликають економічна криза і, як наслідок, криза соціальна.

Забезпечення економічної безпеки означає створення і розвиток комплексу високотехнологічних і конкурентоспроможних галузей як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, які б якісно і в повною мірою задовольнили інвестиційний і споживчий попит в товарах і послугах самої економіки і населення. Одна з основ економічної безпеки країни полягає в стійкості, стабільності інвестиційного процесу як найважливішого фактору економічного зростання і добробуту. У цьому випадку сама економічна безпека виступає як забезпеченість стійкого економічного зростання, є джерелом соціально-економічного розвитку і умовою вирішення соціально-економічних проблем. Це визначає актуальність включення до розгляду такого важливого аспекту економічної безпеки, як безпека, пов'язана зі стабільністю та стійкістю інвестиційних процесів, накопиченням капіталу, який дає

підставу для стійкого зростання усіх показників економічного розвитку, а також попиту і доходів [32].

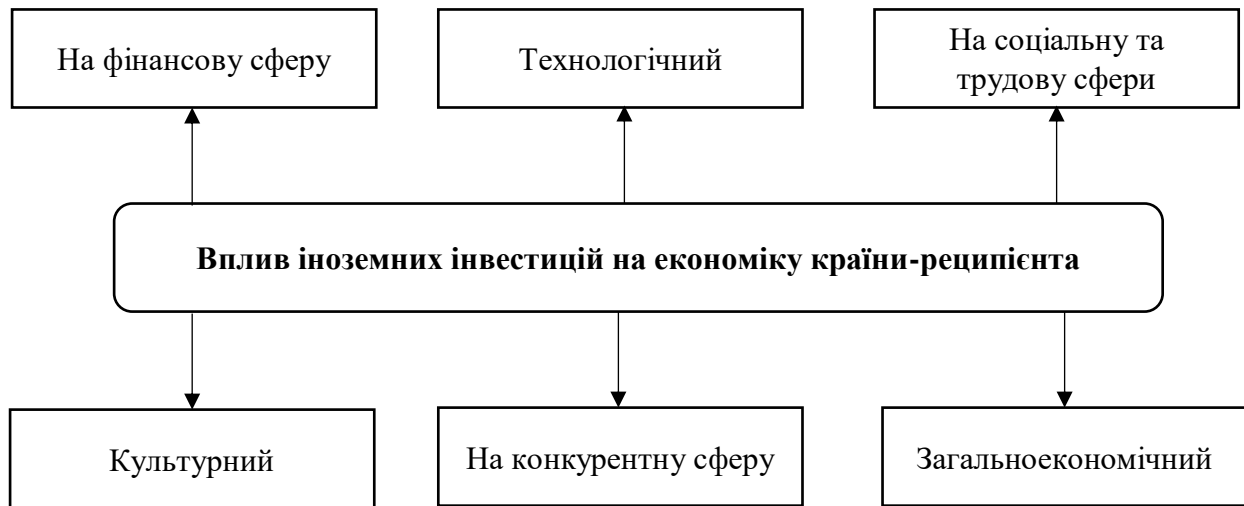
Розгляд динаміки і структури господарських інвестицій, причин їх прискорення або уповільнення, соціальних та політичних перешкод для їх збільшення, є важливими елементами підходу до економічної безпеки в цілому.

Якщо економічна безпека визначається як стан національної соціально-економічної системи, при якому вона стало розвивається, стаючи все більш стійкою до впливу ендогенних та екзогенних факторів, то в якості загрози економічній безпеці необхідно розглядати фактори, що призводять до погіршення такого стану або які перешкоджають його покращенню, які викликають тенденції до нестійкості виробництва, інвестування, зайнятості, а також доходів і споживання населення [33].

Таким чином, стійкість і ефективність інвестиційного процесу в економіці, або інвестиційна безпека (забезпеченість), може розглядатися як найважливіша складова економічної безпеки поряд з ресурсною, продовольчою, енергетичною, екологічною, інфраструктурною та інституційною безпекою [32].

Інвестиції за певних умов можуть послужити підйому в деяких галузях промисловості і сільського господарства, а отже, і економічного становища в цілому, тим самим сприяючи зміцненню загальних основ економічної і національної безпеки держави. Можна стверджувати, що вплив іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни суперечливо: воно може бути як позитивним, так і негативним. Загальний вплив іноземних інвестицій на економіку приймаючих країн схематично представлено на рисунку 1.2.

Таким чином, вважаємо за не необхідним надати характеристику позитивних ефектів в результаті впливу іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни.

Рис.1.2. Вплив іноземних інвестицій на економіку країни-реципієнта

Загальноекономічні ефекти:

1. Розвиток експорту.

ПІ можуть сприяти розвитку експорту в трьох основних аспектах: зростання обсягу, оскільки в більшості випадків хоча б деяка частина продукції, виробленої на підприємствах з іноземними інвестиціями, реалізується за межами країни базування; поліпшення географічної структури за рахунок виходу на нові ринки, раніше не доступні вітчизняним виробникам в силу низької конкурентоспроможності продукції, що випускається ними продукції; поліпшення товарної структури за рахунок товарів і послуг, що втілюють в собі нові технології.

2. Створення мультиплікативного ефекту.

Іноземні інвестиції сприяють розвитку суміжних національних виробництв і виробництв, що забезпечують життєдіяльність підприємств прямого інвестування.

3. Підвищення ефективності використання місцевих ресурсів.

Вихід зарубіжних фірм на національний ринок веде до заміщення або витіснення менш ефективних національних компаній, що призводить до перерозподілу внутрішніх ресурсів і капіталів між більш і менш рентабельними компаніями і сприяє зростанню середнього рівня продуктивності праці. Це також може забезпечити використання ресурсів, які в іншому випадку не застосовувалися б місцевими фірмами, тим самим сприяючи місцевій економіці максимізувати вигоду від розміщення своїх ресурсів.

4. Сприяння синхронізації глобального зростання в бізнес циклах.

Оскільки прямі іноземні інвестиції пов'язують окремі частини глобальних компаній, що знаходяться в різних частинах світу, то, відповідно, зростає важливість напрямки міжнародної торгівлі всередині компаній. Для багатьох ТНК прямі іноземні інвестиції фактично замінили торгівлю. Розміщення ПІІ можуть сприяти зростанню економіки приймаючої країни через збільшення попиту в інших державах базування підрозділів ТНК.

Розглянемо докладніше негативні ефекти іноземних інвестицій, які вони надають на економіку приймаючої країни.

Негативний фінансовий ефект:

1. Нерівномірний розподіл прибутку.

Одна з фундаментальних проблем, яка становить основу багатьох конфліктів, що виникають між ТНК і приймаючою країною, полягає в тому, що недосконалі міжнародні ринки, асоційовані з інвестиціями, систематично налаштовані проти розвиваються в розподілі прибутку від торгівлі та інвестицій.

2. Недостатня податкова віддача.

Розмір податкових надходжень до державної скарбниці значно менше потенційно можливої суми. Це можна пояснити укладанням угод з урядом про пільгове оподаткування, практикою трансфертного ціноутворення, пільговий режим для іноземних інвестицій, прихованим державним субсидуванням і наданням ТНК протекціоністських тарифів.

3. Трансферне ціноутворення.

Велике місце в підвищенні прибутковості ТНК займає маніпулювання трансферними цінами, які встановлюються на базі комерційних роздрібних цін. Маніпулювання цінами має ряд взаємопов'язаних цілей. По-перше, підтримується домінуюче становище на зарубіжних ринках і експансія на нові ринки. По-друге, обмежується контроль над цінами, що встановлюються корпораціями. По-третє, робиться спроба зменшити податки і скоротити інші платежі в країнах, що розвиваються. По-четверте, відбувається ухилення від валютного контролю і використовуються мінливі валютні курси для збільшення прибутковості операцій

ТНК. Ефективне проникнення на зарубіжні ринки і усунення конкурентів досягається ТНК за допомогою зниження цін на сировину і напівфабрикати або шляхом надання послуг під час продажу одного філії іншому навіть в рамках однієї ТНК.

Соціальні та трудові ефекти:

1. Погіршення зайнятості. До збільшення зайнятості веде відкриття великого числа дрібних і середніх підприємств, які працюють на місцевий ринок. Характер діяльності ТНК принципово інший за своїми масштабами і ринків збуту, якості виробництва і технологій: прагнення до максимальної ефективності, досконалим формам організації виробництва - не ті чинники, які покликані розширити сферу зайнятості з надлишковою робочою силою. При пределені збігу обставин іноземні компанії, купуючи діючі підприємства, проводять на них реорганізацію, в результаті якої велика кількість працівників звільняється. Створення нових, особливо побудованих за останнім словом техніки, підприємств може спричинити за собою руйнування і закриття раніше діяли вітчизняних. В результаті загальне число безробітних не скорочується, а навпаки, зростає.

2. Збільшення розриву в доходах населення і поглиблення нерівності. Здійснюючи прямі іноземні інвестиції, ТНК надають досить нерівномірний вплив на процес розвитку. Дані корпорації діють в інтересах невеликої групи високооплачуваних працівників сучасного сектора економіки на противагу інтересам інших груп населення, збільшуючи розрив в оплаті праці. Крім того, розміщуючи своє виробництво переважно в міських районах, вони підсилюють дисбаланс виробничих можливостей між містом і селом і тим самим сприяють посиленню міграції населення в місто.

Переклад екологічно шкідливих виробництв в приймаючу країну.

Дії зарубіжного інвестора можуть включати в себе перенесення на територію приймаючої ПІІ держави екологічно шкідливих виробництв. Чим більше різниця існує між екологічними стандартами, масштабом природоохоронної діяльності, характерними для країни - експортера капіталу, з одного боку, і держави, приймає - з іншого, тим більше зростає подібна небезпека. При цьому важливо враховувати,

що наслідки забруднення навколишнього середовища можуть відчуватися не відразу, а поступово накопичуватися і, в кінцевому рахунку, проявити себе в значних розмірах, аж до екологічних катастроф, наслідки яких вимагають і більших коштів, і тривалого часу для подолання. Крім того, при перенесенні виробництв іноземні інвестори можуть не прагнути вводити стандарти або не дотримуватися стандартів безпеки на виробництві [34].

Таким чином, основними факторами розміщення іноземних інвестицій у світовій практиці є:

- обсяги ринку і кількість населення країни;
- політична стабільність;
- кваліфікована робоча
- сила в обробній промисловості;
- потенціал ринку;
- багатство природних ресурсів;
- розвинена інфраструктура держави;
- зацікавленість і сприяння уряду припливу
- іноземного капіталу;
- швидкі економічні зміни і стійке економічне зростання;
- успіх іноземних компаній у виробництві товарів і в їх постачання на світові ринки;
- наявність особливих районів, в разі нашої країни – вільних економічних зон;
- надання урядом економічних, податкових, валютно-фінансових і кредитних пільг, гарантій для іноземного капіталу, сприятливого режиму перебування іноземців. [34].

В рамках даної роботи, відштовхуючись від вищезазначеного впливу іноземних інвестицій на приймаючу країну, можна сформулювати таке поняття *інвестиційної безпеки*, під яким розуміється такий стан інвестиційних процесів в країні, які забезпечували б поступальний розвиток економіки країни, поліпшення показників соціальної та економічної сфери. Тобто, інвестиційна (інвестиційно-

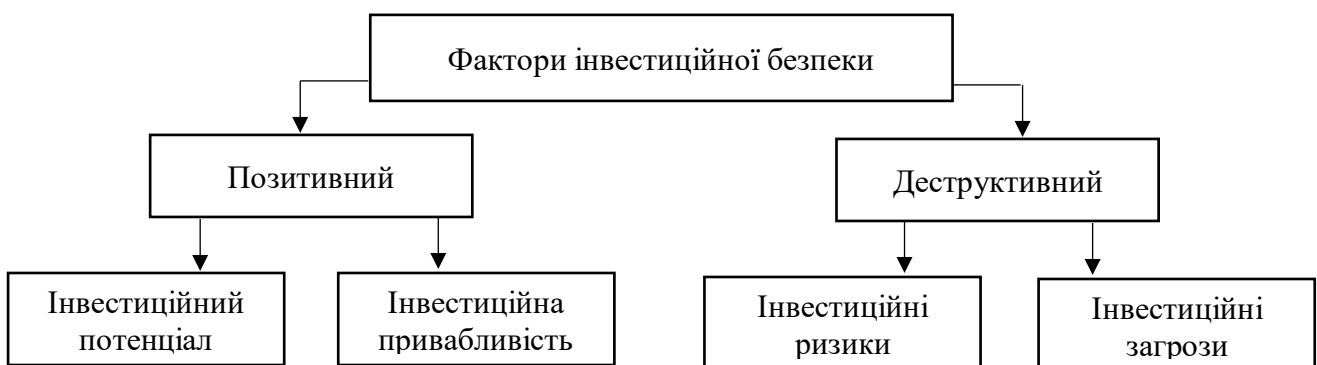

економічна) безпека розглядається в якості підсистеми економічної безпеки, орієнтується на зростання економічних результатів, підвищення ефективності виробництва, підвищення якості продукції, що випускається і послуг та соціальних умов [35].

Виходячи з наданого визначення можна виділити такі пріоритетні напрямки розвитку інвестиційної безпеки країни як:

- залучення необхідного і достатнього обсягу інвестицій, їх ефективне використання в економіці;
- зростання числа потенційних джерел інвестицій;
- формування умов, що активізують перетворення накопичень в інвестиції;
- доцільне використання бюджетних коштів шляхом реалізації системи цільових програм різного рівня [36].

Виділення інвестиційної безпеки як самостійного виду безпеки визначено декількома групами факторів - позитивні і деструктивні (рис.1.3)

Рис.1.3. Фактори інвестиційної безпеки

Розвиток позитивних і мінімізації впливу деструктивних чинників інвестиційної безпеки країни є необхідною умовою поступального розвитку не тільки інвестиційної складової, а й загальної економічної безпеки країни. Говорячи про інвестиційну безпеку країни не можна не відзначити її основні рівні - державний, транснаціональний і корпоративний.

Важливим аспектом інвестиційної безпеки країни є індикатори, під якими розуміються показники, що дозволяють певною мірою передбачати зміну

загального стану інвестиційної безпеки (табл.1.2). Індикатори інвестиційної безпеки виділяють на різних рівнях: макрорівні - для економіки в цілому; на мезорівні – в регіонах і галузях економіки; на мікрорівні – на підприємствах, в компаніях і корпораціях з урахуванням факторів інвестиційних ризиків [26].

Таблиця 1.2.

Індикатори інвестиційної безпеки

<i>Критерії</i>	<i>Індикатори</i>	<i>Фактори ризику</i>
Динаміка і якість економічного зростання – перехід до інвестиційної економіки	<ul style="list-style-type: none"> – частка накопичення валових інвестицій у ВВП і ВРП; – співвідношення темпів приросту інвестицій і ВВП в галузях і регіонах; – рівень оновлення та модернізації основного капіталу. 	макроекономічні
Стратегічні пріоритети економічного розвитку	<ul style="list-style-type: none"> – галузеві пріоритети інвестування наукоємного виробництва; – регіональні пріоритети розміщення господарюючих об'єктів і розвитку соціальної сфери; – міжрегіональні і міжгалузеві пріоритети розвитку ринкових зв'язків 	мезоекономічних
Пріоритети зростання доходів (рентабельності) і ефективності виробництва	<ul style="list-style-type: none"> – окупність і рентабельність інвестиційних проектів з урахуванням дисконтування; – внесок в приріст ВВП і бюджетну ефективність; – підвищення конкурентоспроможності країни. 	мікроекономічні

Індикатори інвестиційної безпеки дають можливість дослідникам оцінювати її поточний стан і робити прогноз на коротко-, середньо- або довгостроковий період.

Також слід відмітити, що однією з головних цілей розвитку і подальшого функціонування системи інвестиційної безпеки країни є досягненням стійкого розвитку національної економіки та відображення загроз, породжуваних процесами економічних взаємодій. Створення системи інвестиційної безпеки має ґрунтуватися на розробці підсистем комплексного моніторингу, тобто певних систем відстеження динаміки всіх процесів, що відбуваються в економіці регіону, з використанням інструментів спостережень і контролю для регулювань

економічних процесів на регіональному рівні. В результаті формуються системи інформаційно-аналітичного забезпечення, які передбачають виявлення тенденцій зміни основних показників інвестиційної безпеки, облік, аналіз і прогнозування світових, національних і регіональних тенденцій розвитку економічних відносин, а також визначенням загроз і ризиків в інвестиційній діяльності, необхідно знижувати або розподіляти. В даний час виділено такі основні пріоритетні напрямки інвестиційної безпеки країни [25]:

- формування нової якості життя - комфортна соціальне середовище, включаючи розвиток медицини, всіх рівнів освіти, готельної справи, деіндустріалізація старих промислових районів, будівництво об'єктів житлового фонду;

- комфортний простір - будівництво та реконструкція електро-, тепломереж, автомобільних доріг, аеропортів, портів, оновлення парків різного виду транспорту, створення утилізують підприємств, проведення меліорації земель сільськогосподарського призначення;

- нова індустріалізація, модернізація та інновації - модернізація і створення нових високотехнологічних та інноваційних промислових виробництв в області машинобудування, авіабудування, металургії, суднобудування і судноремонту, целюлозно-паперової промисловості в рамках локально-обмежених полюсів зростання, реконструкція, створення і модернізація заводів глибокої переробки різних видів сировини [37].

Отже, з точки зору національної безпеки необхідно розглядати і питання про залучення іноземних інвестицій до національної економіки. Але, вживаючи заходів до істотного збільшення іноземних інвестицій, важливо взяти до уваги і інші аспекти економічної безпеки.

По-перше, з урахуванням економічних інтересів країні слід визначати не тільки галузі, пріоритетні для іноземних інвестицій, а й області, закриті для них, або області, де іноземні вкладення обмежуються і регулюються на основі ліцензування.

По-друге, механізм залучення іноземних інвестицій повинен сприяти реальних вкладень іноземними суб'єктами господарювання фінансових і матеріальних ресурсів в білоруську економіку, а не створювати умови для скупки ними за безцінь тих чи інших об'єктів, що становлять наше національне багатство.

По-третє, завжди необхідно шукати шляхи для вибору найбільш ефективного варіанту

Таким чином, процес інвестування в національну економіку є базовим для її розвитку. Приплив інвестицій дозволяє розвивати всі сфери життєдіяльності суспільства. При цьому питання суверенності держави гостро стоять саме в даному аспекті, так як вплив іноземних інвестицій неможливо звести до нуля. Звісно ж, що розвиток інвестиційної безпеки країни дозволить визначити оптимальне співвідношення такого числа інвестицій, яке б забезпечувало сталий розвиток економіки при збереженні її незалежності від інвесторів. Таким чином, кажучи про теоретичні аспекти інвестиційної безпеки країни необхідно відзначити, що вдосконалення і розвиток даної системи повинні стати запорукою розвитку всієї економіки.

Висновки до першого розділу

Отже, в рамках першого розділу «Теоретичні основи дослідження інвестиційної діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки» визначено зміст та види економічної безпеки національної економіки, охарактеризовано економічну суть і напрямки міжнародної інвестиційної діяльності, а також встановлено місце інвестиційної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки.

В ході дослідження виявлено, що на початку теоретичних розробок в області безпеки під цим терміном малася на увазі приватна і суспільна безпека. З розвитком понятійного апарату теорії безпеки ця категорія була розширена і доповнена поняттям «національна безпека», один з елементів якої – економічна безпека. Розглянувши всю різноманітність визначень поняття «економічна безпека», вважаємо, що її слід розглядати в функціонально-структурному аспекті як сукупність взаємопов'язаних систем безпеки, що відображають функціонування

окремих сфер економічної системи держави. Так, це може бути показники розвитку міжнародної інвестиційної діяльності, які здійснюють особливий вплив на стан економічної безпеки зокрема та національної безпеки в цілому.

Оцінивши характер процесів міжнародного інвестування на сучасному етапі нами було його визначено як глобальний. Серед ознак глобалізації світової економіки виділяються два основних – стрімкий розвиток процесу транснаціоналізації економічних зв'язків, в основі якого знаходяться прямі іноземні інвестиції, і інтеграція національних фінансових ринків через портфельні іноземні інвестиції.

В результаті аналізу зазначено, інвестиції, які утворюються за рахунок національного прибутку, в результаті його розподілу, самі обумовлюють його ріст і розширене відтворення. При чому, чим ефективніше інвестиції, тим більше ріст національного прибутку, тим значніші абсолютні розміри накопичення (при даній його частці), які можуть бути знову вкладеними в виробництво. При достатньо високій ефективності інвестицій приріст національного прибутку може забезпечити підвищення частки накопичення при абсолютному рості споживання.

Стосовно поняття міжнародного інвестування було зауважено, що воно передбачає вилучення частини наявного капіталу з економічної системи однієї країни і включення його в економіку іншої країни. Незалежно від форми транскордонного переміщення капіталу найважливішою особливістю цього процесу є перенесення за межі країни процесу створення майбутнього прибутку або доходу господарюючого суб'єкта, що прямо або опосередковано може впливати на економічну безпеку країни.

Нами також було зазначено, що з точки зору національної безпеки необхідно розглядати і питання про залучення іноземних інвестицій до національної економіки. Але, вживаючи заходів до істотного збільшення іноземних інвестицій, важливо взяти до уваги і інші аспекти економічної безпеки.

По-перше, з урахуванням економічних інтересів країни слід визначати не тільки галузі, пріоритетні для іноземних інвестицій, а й області, закриті для них,

або області, де іноземні вкладення обмежуються і регулюються на основі ліцензування.

По-друге, механізм залучення іноземних інвестицій повинен сприяти реальних вкладень іноземними суб'єктами господарювання фінансових і матеріальних ресурсів в білоруську економіку, а не створювати умови для скупки ними за безцінь тих чи інших об'єктів, що становлять наше національне багатство.

По-третє, завжди необхідно шукати шляхи для вибору найбільш ефективного варіанту

Таким чином, процес інвестування в національну економіку є базовим для її розвитку. Приплив інвестицій дозволяє розвивати всі сфери життєдіяльності суспільства. При цьому питання суверенності держави гостро стоять саме в даному аспекті, так як вплив іноземних інвестицій неможливо звести до нуля. Звісно ж, що розвиток інвестиційної безпеки країни дозволить визначити оптимальне співвідношення такого числа інвестицій, яке б забезпечувало сталий розвиток економіки при збереженні її незалежності від інвесторів. Таким чином, кажучи про теоретичні аспекти інвестиційної безпеки країни необхідно відзначити, що вдосконалення і розвиток даної системи повинні стати запорукою розвитку всієї економіки.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Оцінка рівня економічної безпеки України

Економічна безпека традиційно розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи держави, визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів.

Стан економічної безпеки держави оцінюється об'єктивною системою параметрів, критеріїв та індикаторів економічного розвитку об'єкта, що визначають порогові значення успішного функціонування економічної системи. За межами цих значень система втрачає здатність до динамічного зростання і саморозвитку, конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках, стає об'єктом експансії транснаціональних корпорацій, страждає від внутрішнього і зовнішнього грабежу національного багатства країни, процвітання корупції.

Формування умов національної економічної безпеки відбувається на основі розробки державних стратегій, які найчастіше більш жорстко описують пріоритети в області захисту національних інтересів. Уряди багатьох країн спільно з міжнародними організаціями роблять активні спроби розробити дієві напрямки по мінімізації кризових явищ у світовій економічній системі. Однак істотні відмінності в рівні економічного і соціального розвитку країн, їх ієрархії в міжнародних економічних відносинах не дозволяють виробити єдину концепцію по боротьбі з економічними кризами.

Так, наприклад, в цілях забезпечення міжнародної економічної безпеки ООН було прийнято рішення про створення спільної концепції міжнародної економічної

безпеки, спрямованої на поліпшення умов в даній області для всіх категорій країн. Незважаючи на виконану роботу, так і не була створена єдина, прийнятна для всіх держав - членів ООН концепція Міжнародної економічної безпеки. Загальна згода щодо її точного визначення або практичного застосування так і не було досягнуто [38].

Кожна країна в більшій чи меншій мірі піддається ризикам і загрозам економічної безпеки з боку різних джерел виникнення. Як зазначалося раніше, кожна країна визначає значення економічної безпеки за своїм, і відповідно до цього виділяє різні загрози в даній області.

Так в Україні, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, під економічною безпекою розуміють такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [39].

Також, згідно з методичними рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, до складових економічної безпеки відносять:

- виробничу безпеку;
- демографічну безпеку;
- енергетичну безпеку;
- зовнішньоекономічну безпеку;
- інвестиційно-інноваційну безпеку;
- макроекономічну безпеку;
- продовольчу безпеку;
- соціальну безпеку;
- фінансова безпеку.

Вітчизняними економістами запропоновані різні системи індикаторів для оцінки економічної безпеки країни. Крім того, у вітчизняній практиці для оцінки економічної безпеки держави застосовуються різні методи нормування оціночних показників по пороговому значенню з подальшим розрахунком інтегрального (узагальнюючого) індикатора нормованих показників.

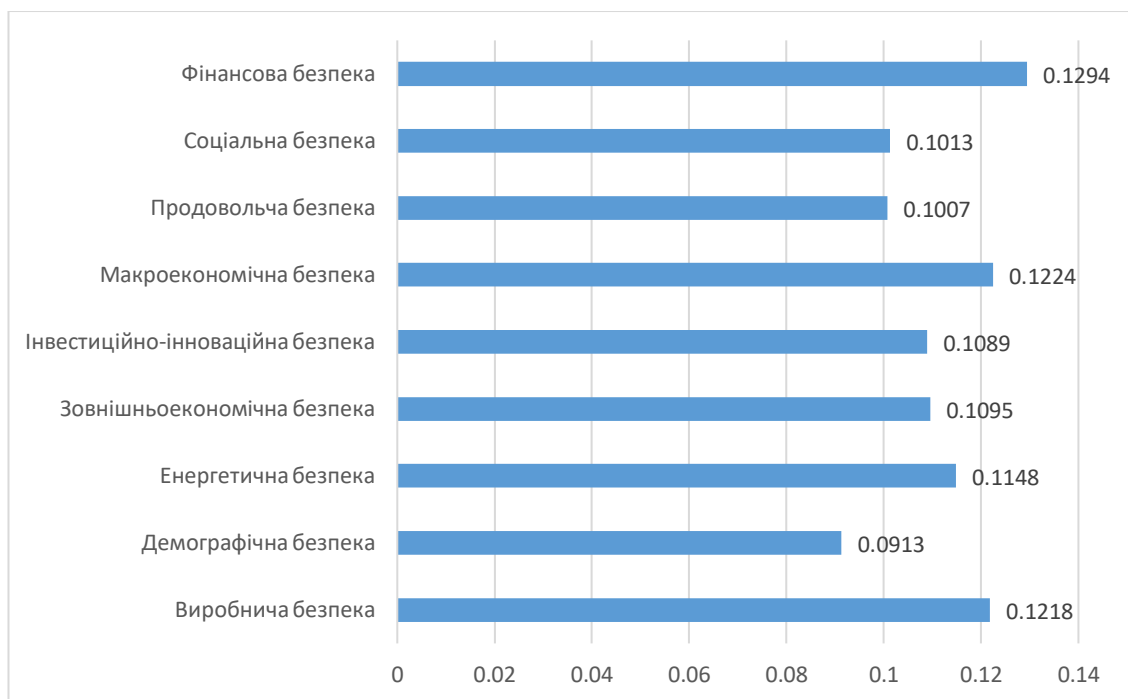

Якщо більш детально проаналізувати саме макроекономічну безпеку, як складову економічної безпеки, то слід спочатку виокремити перелік індикаторів та їх порядок розрахунку:

- різниця між індексами продуктивності праці в Україні та реальної середньомісячної заробітної плати, відсоткових пунктів (розраховується як різниця між індексом продуктивності праці, відсотків до відповідного періоду попереднього року та індексом реальної середньомісячної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року);
- рівень «тінізації» економіки, відсотків ВВП (показник який розраховується щорічно Міністерством економічного розвитку і торгівлі України);
- сальдо поточного рахунку платіжного балансу України, відсотків ВВП (показник який розраховується множенням сальдо поточного рахунку платіжного балансу, млн. доларів США на середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень у відсотках 100);
- рівень безробіття, % (за методологією Міжнародної організації праці);
- рівень тривалого безробіття, (понад 12 місяців), у % до загальної чисельності безробітних;
- різниця темпів зростання ВВП України та темпів зростання економік країн, що розвиваються, %;
- індекс споживчих цін до грудня попереднього року (показник який публікується щорічно Державною службою статистики);
- відношення наявного доходу населення до ВВП, відсотків;
- схильність населення до заощаджень, відсотків (відношення заощаджень (приріст) у млн. гривень до наявного доходу населення, у млн. гривень);
- відношення обсягів заробітної плати до обсягів соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів, разів;
- відношення обсягу ВВП на одну особу в Україні до середнього значення в країнах ЄС-27, відсотків;
- зайнятість населення в неформальному секторі економіки, відсотків до загальної чисельності зайнятих.

Формування реєстру основних індикаторів здійснюється за принципом репрезентативності (включені найбільш суттєві показники, що впливають на рівень економічної безпеки держави), достовірності (адекватно відображають стан складової безпеки) і інформаційної доступності (при розрахунку використовуються офіційні статистичні дані та публічні експертні оцінки).

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, згідно з методикою, необхідно використовувати вагові коефіцієнти, які наведено на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки

Для розрахунку субіндексів макроекономічної безпеки та в цілому інтегрального показника економічної безпеки необхідно систематизувати їх за значенням вагового коефіцієнта. Детальне розбиття за границями та вагові коефіцієнти для визначення економічної безпеки наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Інтегральних показники макроекономічної безпеки та відповідні вагові коефіцієнти

<i>№</i>	<i>Найменування індикатора, одиниця виміру</i>	<i>Значення вагового коефіцієнта</i>
1	Різниця між індексами продуктивності праці в Україні та реальної середньомісячної заробітної плати, відсоткових пунктів	0,082
2	Рівень «тінізації» економіки, відсотків ВВП	0,095
3	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу України, відсотків ВВП	0,091
4	Рівень безробіття	0,091
5	Рівень тривалого безробіття	0,091
6	Різниця темпів зростання ВВП України та темпів зростання економік країн, що розвиваються, відсоткових пунктів	0,071
7	Індекс споживчих цін(до грудня попереднього року)	0,085
8	Відношення наявного доходу населення до ВВП, %	0,083
9	Схильність населення до заощаджень, %	0,076
10	Відношення обсягів заробітної плати до обсягів соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів, разів	0,079
11	Відношення обсягу ВВП до середнього значення у країнах ЄС, %	0,071
12	Зайнятість населення в неформальному секторі економіки, відсотків до загальної чисельності зайнятих	0,082

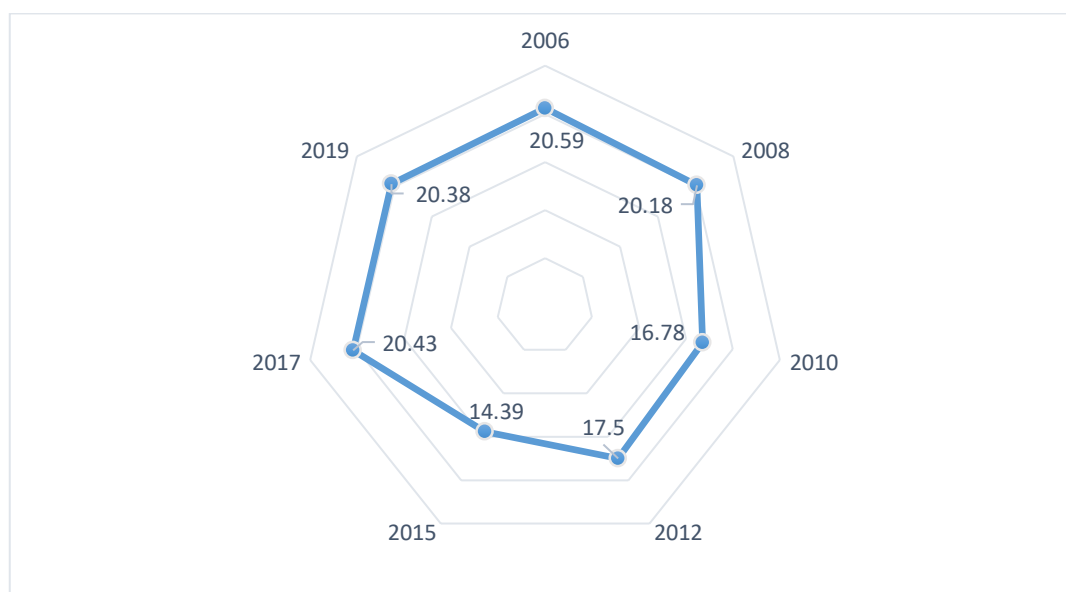
На основі виокремлених показників, відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [40], ми провели розрахунки рівня інтегральних показників макроекономічної безпеки, з метою визначення тенденцій у динаміці економічної безпеки протягом останніх років. Результати аналізу наведені у табл. 2.2. та на рисунку 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка макроекономічної безпеки за період 2006–2019 рр.

Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення	2006	2008	2010	2012	2015	2017	2019
<i>Індикатори та порогові значення індикаторів стану макроекономічної безпеки</i>								
Рівень «тінізації» економіки, % до ВВП	Не більше 30	28,8	34	38	34	42	34	32
Відношення обсягу ВВП до середнього значення у країнах ЄС, %	Не менше 75	8,456	11,315	9,470	12,1	8,458	6,582	7,693
Валове нагромадження основного капіталу, % до ВВП	Не менше 25	17,168	20,014	17,035	18,993	14,136	15,456	17,166
Відношення сальдо платіжного балансу України до ВВП, %	від -1 до 1	1,003	-0,752	1,6934	-1,079	-4,497	0,069	1,022
Відношення темпу зростання продуктивності праці до темпу зростання заробітної плати, разів	Не менше 1	0,976	1,0007	0,999	0,929	1,095	0,989	0,021
Стан макроекономічної безпеки України	від 0 до 1	20,59	20,18	16,78	17,50	14,39	20,43	20,38

З метою більш наглядного зображення динаміки інтегрального показника макроекономічної безпеки України протягом останніх років, його було представлено на рис.2.2.

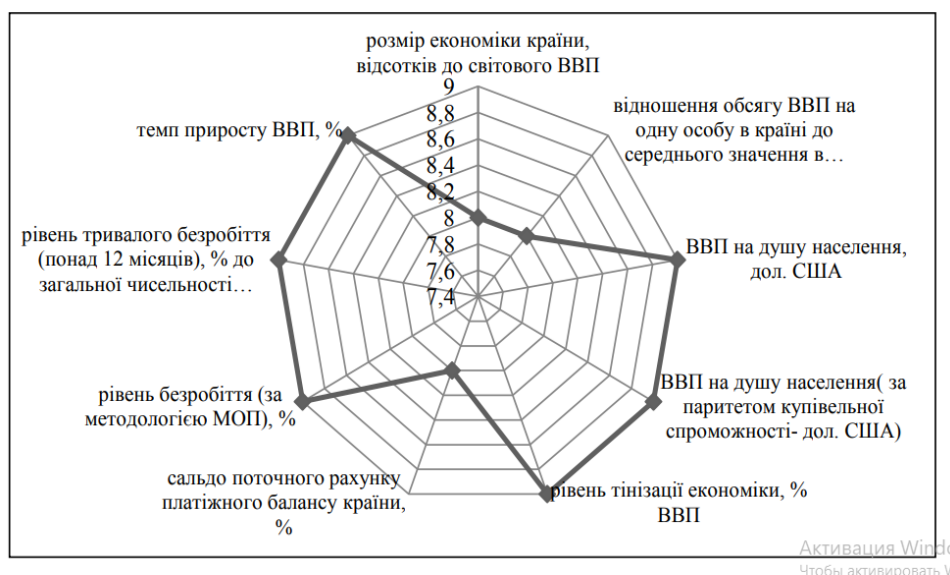
Рис. 2.2. Динаміка інтегрального показника рівня макроекономічної безпеки України за 2006–2019 рр., %

Данні рисунку 2.2. свідчать, що найвищі рівні інтегрального показника спостерігалися у 2006 р. – 20,59, та у 2017 р. – 20,43, а найнижчий у 2015 р. – 14,39. Загалом, макроекономічна безпека за аналізований період, знаходилась у відносно стабільному небезпечно-критичному становищі, не виходячи за межі небезпечної зони та не досягаючи задовільного рівня, що слід оцінювати негативно.

В ході дослідження було виявлено, до основних та пріоритетних критеріїв впливу на формування економічної безпеки та тих які становлять 80 % впливу на інтегральний показник економічної безпеки держави і мають найвищий ваговий коефіцієнт відносять наступні:

- продовольча складова,
- соціально-демографічний показник,
- монетарний індикатор,
- фінансово-боргова складова,
- інноваційний показник,
- інвестиційний показник

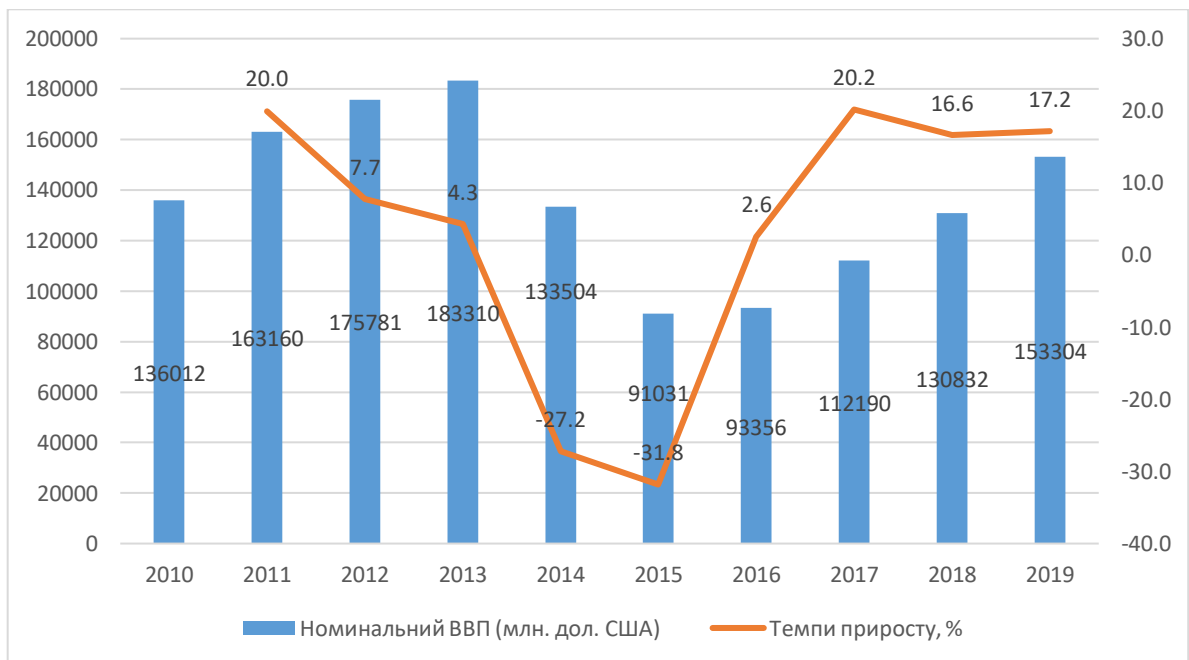
Серед виявлених критеріїв впливу на економічну безпеку через макроекономічну стабільність виявлено, що найбільш пріоритетними є ВВП на душу населення, та темпи приросту ВВП, які у сукупності становлять 70% впливу (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Питома вага впливу макроекономічного показника на рівень економічної безпеки держави за результатами експертної оцінки [41]

Таким чином, головним індикатором розвитку національної економіки, за яким вимірюються обсяги виробництва, як відомо, є ВВП. Аналіз динаміки ВВП (рис. 2.4.) свідчить про те, що починаючи з 90-х років економіка країни знаходилась в умовах спаду, а зміни реального ВВП мали від'ємні значення і така тенденція спостерігалась до 2000 р. За весь цей період виробництво ВВП скоротилось більше ніж у 2 рази [42].

У 2000 році темп росту реального ВВП склав 5,9%, позитивні тенденції мали місце до 2011 року, за винятком кризового 2009 року. Це свідчило про вихід економіки із кризи, але при цьому очевидно є певна нестабільність динаміки, яку економісти пояснювали політичною нестабільністю, як однією з причин. Зниження обсягу ВВП знову починається у 2012 році, коли приріст склав лише 0,2% до попереднього року (2011 р. – 5,5%). [43].

Рис. 2.4. Динаміка номінального ВВП України, 2010-2019 рр.

Найбільші обсяги падіння спостерігалися у 2014 та 2015 роках – 27% та 31% відповідно, що пов'язано було перш за все втратою частини економічного потенціалу, непередбачуваними військовими витратами, дестабілізацією соціально-економічної ситуації в країні. В останні два роки 2018–2019 рр. темпи приросту ВВП складають 16,6% та 17% [44].

Для більш детального та ґрунтовного аналізу економічної безпеки України, слід було б порівняти усі вітчизняні розрахунки інтегральних показників економічної безпеки з іншими країнами та з міжнародними розрахунки, але набір критеріїв та методичні підходи до визначення рівня економічної безпеки розрізняються в різних країнах, а міжнародний інтегральний індекс економічної безпеки країн до теперішнього часу не розроблено. Однак в сучасних умовах широку популярність здобули окремі індекси міжнародних організацій, які можна використовувати для оцінки складових національної економічної безпеки, зокрема:

- можливості забезпечення сталого розвитку, економічної могутності держави (рейтинг легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, індекс процвітання країн світу);
- конкурентоспроможності (індекси конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму);
- соціальної стабільності і благополуччя нації (індекс розвитку людського потенціалу, індекс людського капіталу).

Позиції України в міжнародних економічних рейтингах за період 2011-2015 рр. відображені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Позиції України в міжнародних економічних рейтингах

Рейтинг	Позиції України				
	2010	2015	2016	2017-2018	2019
Рейтинг легкості ведення бізнесу	145	83	80	71	49
Індекс економічної свободи	162	162	166	150	147
Індекс глобальної конкурентоспроможності	89	79	85	81-83	85
Глобальний індекс інновацій	61	64	56	50-43	47
Міжнародний індекс захисту прав власності	105	109	-	123	128
Рейтинг податкового навантаження	149	107	84	43	43
Рейтинг ведення підприємницької діяльності	98	61	74	80	82

Дані таблиці 2.3 показують, що протягом 2010-2019 рр. займані позиції України у рейтингах мають нестабільний характер і достатньо низькі показники, що в повною мірою пояснюється нестабільністю у політичній сфері та воєнними діями на Донбасі. У рейтингу «Індекс економічної свободи 2019 року» Україна піднялася на 147 місце серед 180 країн-учасниць. Слід відмітити що в останні два роки незмінними є позиції країни у рейтингу податкового навантаження. Згідно аналізу Transparency International, Україна набрала 32 бали зі 100 можливих і посіла 130 місце за підсумками 2018 року.

В останні роки позиція України була нестабільною у Global Innovation Index інновацій (аналізується 80 показників для повної картини інноваційного розвитку, зокрема, рівня освіти, політичної ситуації, рівня розвитку інфраструктури). У 2014 році ми посіли 63 місце, у 2015 році - 64, у 2016 році - 56, у 2017 році - 50, у 2018 році - 43, а цього року ми опинились на 47 місці (зі 129). У 2019 році серед лідерів рейтингу Швейцарія, Швеція та США [45].

В основу рейтингу Легкості ведення бізнесу покладено систему індикаторів, які враховують 10 показників: реєстрації підприємства; отримання дозволу на будівництво; підключення до систем енергозабезпечення; реєстрації власності; отримання кредиту; захисту прав міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародної торгівлі; забезпечення виконання контрактів; вирішення проблем неплатоспроможності. Даний показник з кожним роком набуває популярності серед вчених та практиків в підприємстві, тому що він характеризує місце країни (серед 190 країн) з точки зору легкості ведення бізнесу, тобто умов для його створення. Проте він не враховує оцінку якості інфраструктури, кваліфікацію працівників, рівень корупції, макроекономічну політики, коливання валютних курсів [46]. Слід відзначити, що за період 2010-2018 рр. Україна зробила великі кроки для підвищення своєї позиції у рейтингу. Так, в 2019 р. у порівнянні з 2010 р. вона значно піднялася за позиціями у рейтингу. Це можна пояснити спрощенням процесу отримання дозволу та будівництво та умов отримання кредитів [46].

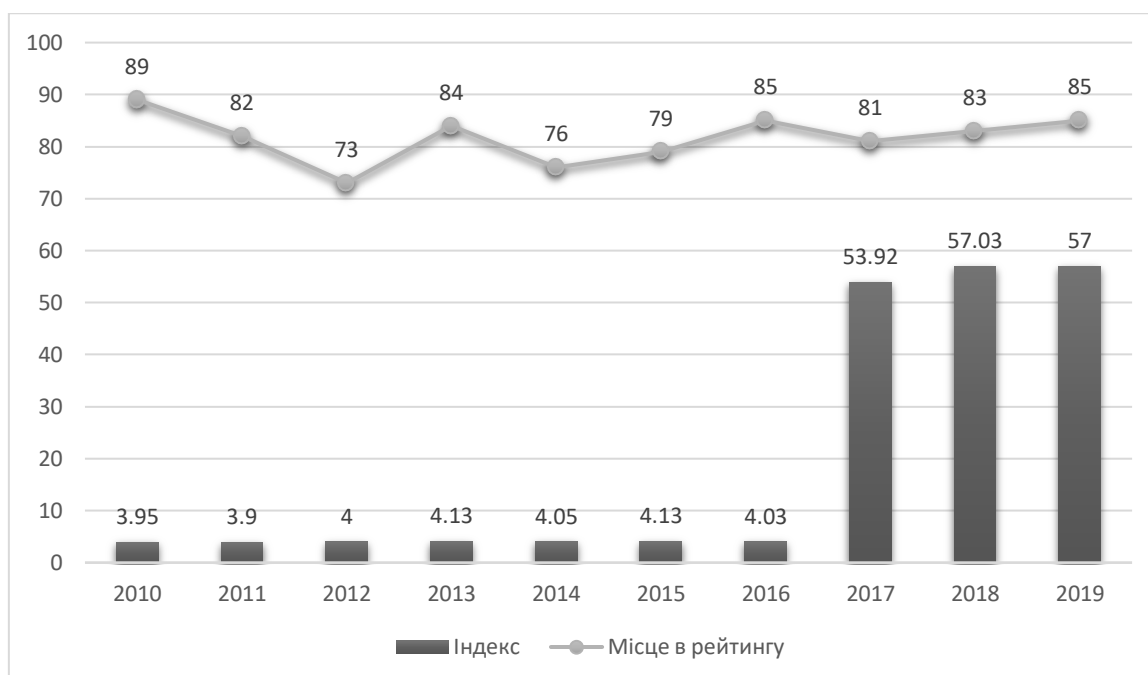

Участь України у інтеграційних процесах висуває питання про підвищення конкурентоспроможності національної економіки, як факторі забезпечення економічної безпеки країни.

Щорічно Україна бере участь в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Щороку ВЕФ ранжує країни відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності, який оцінюється на основі певних параметрів, в тому числі: інституційне якість, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта і підготовка, ринкова ефективність і ефективність ринку послуг, ефективність ринку праці. Конкурентоспроможність – це здатність витримувати порівняння, а в площині міжнародної економічної безпеки – порівняння з іншими учасниками економічного змагання.

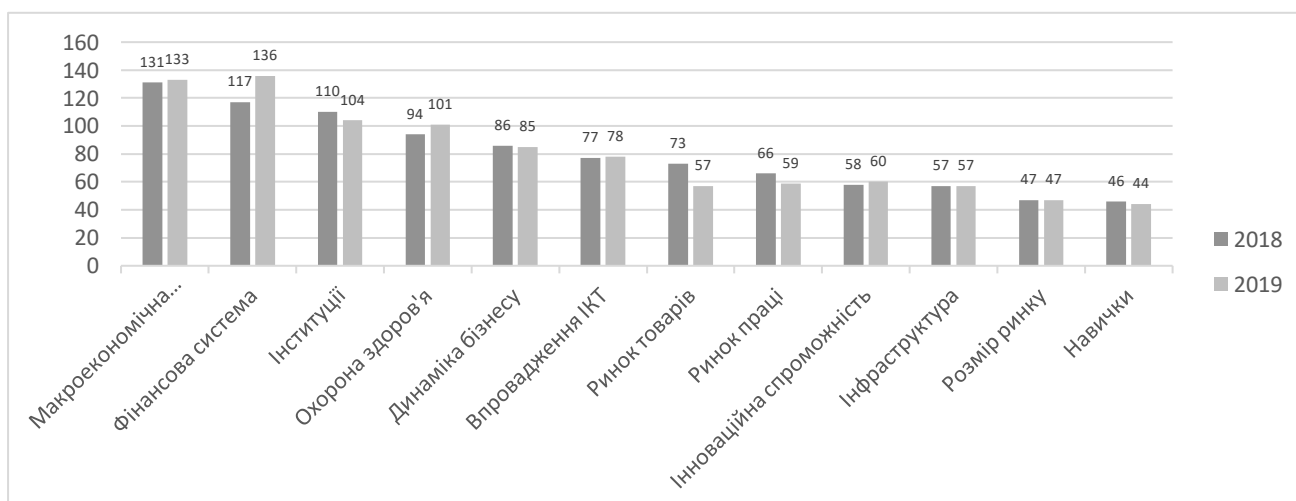
Розвиток фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам, інноваційний потенціал. Як бачимо, до розрахунку включено 12 параметрів, які характеризують конкурентоспроможність країн. Проаналізуємо результати ранжування країн за індексом глобальної конкурентоспроможності за 2010-2019 рр. [47]

Згідно кількісної та якісної оцінки 12 параметрів, які характеризують глобальну конкурентоспроможність країн Всесвітнього економічного форуму у 2010 р. Україна за показником індексу глобальної конкурентоспроможності займала 89 місце з 144 держав, у 2017 році країна зайняла 81 місце, а в 2019 року її дещо погіршилася – Україна зайняла в рейтингу 85 місце з 138 країн.

Рис. 2.4. Динаміка значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України та її місце в рейтингу за 2010-2019 рр. [48, 49]

На конкурентоспроможність впливають дванадцять головних факторів: інфраструктура, технології, стабільність, освіта, ефективність ринку товарів та послуг, державні установи та інституції, продуктивність праці, розмір ринку збуту, розвинутий фінансовий ринок, рівень розвитку бізнесу та інновації.

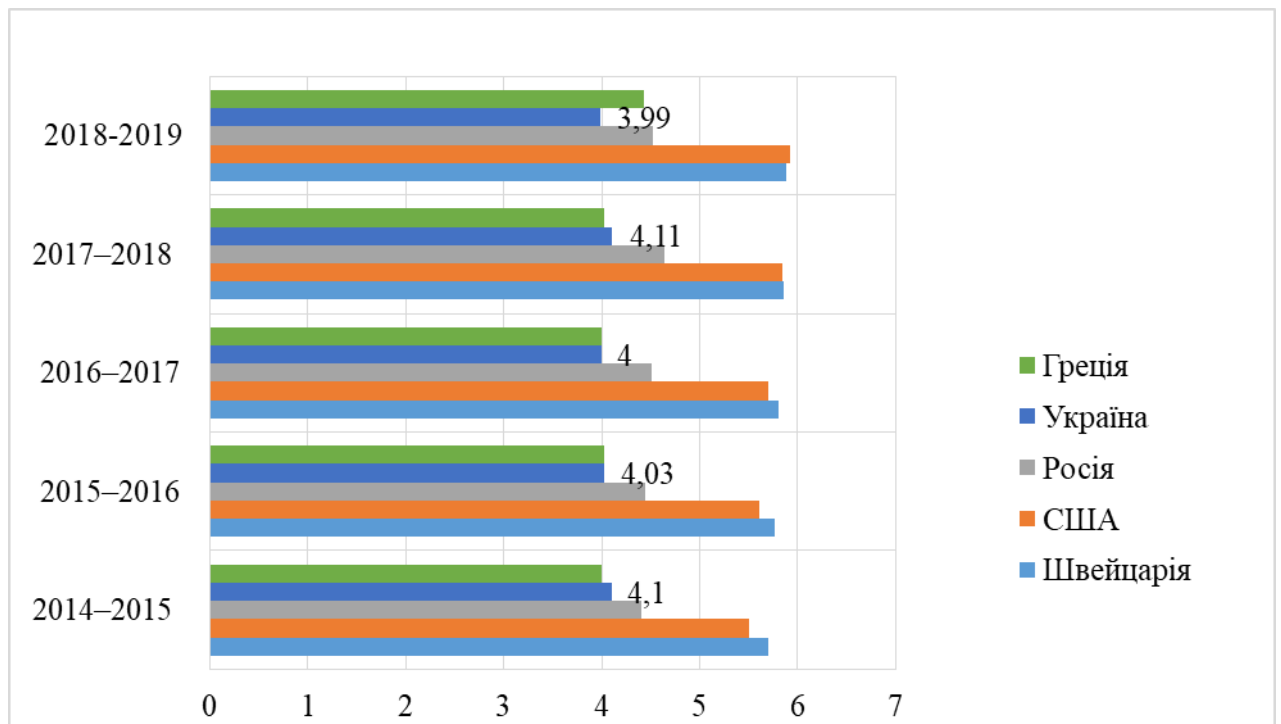
Рис 2.5. Рейтинг України за 12 складовими Глобального індексу конкурентоспроможності у 2018-2019 рр. [50]

Як видно з рис. 2.5, сьогодні в Україні у задовільному стані перебуває показник людського потенціалу завдяки таким складовим як охорона здоров'я та освіта населення, впровадження ІКТ, розвиток інфраструктури та великі обсяги ринку, які зумовлені наявністю великої території країни.

Зараз у нашій державі існує низка проблем, що не дає їй можливості інтенсивного розвитку. Ці проблеми стосуються як приватних підприємств, так і державного сектору. Незбалансована економічна політика, зростаючий рівень інфляції, надійність банків, гнучкість встановлення заробітної плати, неефективна податкова система. Крім того, блокують розвиток такі слабкі сторони, як неефективне виробництво, залежність від енергоресурсів із-за кордону, повільне впровадження нових технологій.

Незважаючи на вказані проблеми, останні роки можна побачити, що держава почала цілеспрямовано підтримувати ідеї талановитих українців, сприяє створенню стартапів та більше приділяє уваги розвитку туристичної сфери. Це має позитивний вплив на рівень конкурентоспроможності України. Але ж треба розуміти, що через великий обсяг заборгованості з боку держави та процвітаючий рівень корупції, країна забезпечує відносно низьке фінансування на регіональному та приватному рівнях. Саме тому можна помітити значний відтік інтелекту з України. Як приклад, наші співвітчизники здивували весь світ такими стартапами, як «PayPal» та «WhatsApp», але підтримку в реалізації вони отримали в США.

Графічне зображення відсталості української конкурентоспроможності в порівнянні з провідними країнами за індексом глобальної конкурентоспроможності за 2014–2019 представлено на рис.2.6.

Рис.2.6 Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України в порівнянні з іншими країнами у 2014-2019, %.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, які становлять 3 основні групи субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення»

Не зважаючи на достатньо низькі рейтинги, Україна має і сильні позиції у *глобальному рейтингу конкурентоспроможності*, це освіта, створення знань, програм та нових комп'ютерних технологій, участь бізнесу у інноваціях. За умови збереження та використання існуючого потенціалу та сучасних тенденцій в бізнес-середовищі експерти прогнозують ймовірність загального збільшення рейтингу України в наступних роках. Але з іншого боку, слід констатувати наявність на сьогодні численної кількості проблем в усіх сферах економіки і в макроекономічній сфері, зокрема, що унеможливають стабільний соціально-економічний розвиток України та призводять до зниження загального рівня національної економічної безпеки.

Слід зазначити, що незважаючи на певну суб'єктивність оцінок міжнародних економічних рейтингів, вони дозволяють визначити слабкі сторони національної економіки, основні чинники її уразливості зовнішнім загрозам. Облік міжнародних

індикаторів економічної безпеки – основа для формування заходів захисту національних інтересів України в галузі економіки при виробленні напрямків соціально-економічного розвитку.

Основним пріоритетом для держави у 2021-2023 роках буде максимальне відновлення допандемічного рівня зайнятості, а також здійснення необхідних заходів для створення гідних робочих місць, здатних втримати трудових мігрантів в Україні. Відтак залишатимуться актуальними реформи, спрямовані на стимулювання збереження існуючих та створення нових робочих місць, забезпечення гідної оплати праці, а також підвищення якості освіти, медицини та культурного розвитку людини. Отже, в цілому у 2021-2023 рр. передбачається повернення до траєкторії прискорення економічного зростання. Як результат, за базовим сценарієм, що представлено у Прогнозі на 2021-2023 рр., прогнозується зростання ВВП на рівні 4,6% у 2021 р., на 4,3% у 2022 р. та на 4,7% у 2023 р. [49]

Не дивлячись на вплив та наслідки пандемії COVID-19, владні та відомчі структури мусять продовжити працювати над важливими законодавчими змінами, які зроблять інвестиційну діяльність більш легкою, захищеною і привабливою. І в такому разі Україна має всі шанси продемонструвати покращені позиції, що дасть позитивний сигнал новим інвесторам, як внутрішнім, так і зовнішнім.

Зміна позиції України в рейтингу залежатиме від декількох факторів. Зокрема, від кількості змін, які необхідно реалізовувати до оцінки експертами та вчасного зарахування під час дослідження, від динаміки досягнень інших країн та від того, чи зміниться методологія рейтингу як така.

Наразі Мінекономіки провело власний попередній аналіз за кожним з 10 показників, щоб визначити можливу позицію України в рейтингу 2021. [51]

Також на позиції в рейтингу позитивно впливатимуть зміни в отриманні дозволів на будівництво, зокрема, відміна пайового внеску при будівництві промислових об'єктів; здешевлення підключення до електричних мереж в середньому, низка дерегуляційних змін в адмініструванні податків, та скорочення часу торговельних операцій як для експортерів, так і для імпортерів.

Фактично плідна співпраця України з Європою та США закладуть фундамент для відновлення економіки, яка похитнулася, та додавання зростанню більшої стійкості. Також, для України пріоритетним завданням залишатиметься підвищення темпів зростання потенційного обсягу виробництва та забезпечення більшої інклюзивності.

Підсумовуючи, можна сказати, що для досягнення економічної стабільності та виходу України на міжнародну арену, досягнення лідируючих позицій потрібно забезпечити всебічну модернізацію економіки, осучаснити технологічну базу та інфраструктуру, залучити внутрішнє та зовнішнє фінансування, ліквідувати корупцію, провести структурні реформи та налагодити податкову та правову системи.

2.2. Особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України

В сучасних умовах глобалізації та інтеграції все більше уваги приділяється руху капіталів, зокрема процесам інвестування, які відбуваються у формі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Кожна країна прагне залучити прямі іноземні інвестиції в свою економіку, оскільки для країни-реципієнта - це притік робочих місць, залучення новітніх технологій, підвищення життєвого рівня населення та можливість підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Економіка України отримала статус ринкової, але нашу державу все ще відносять до групи країн з перехідною економікою для яких ПІІ це вихід із «зачарованого кола бідності», зменшення залежності від імпорту та можливість налагодження власного виробництва, збільшення можливостей експортування товарів вітчизняного виробництва, а загалом покращення стану платіжного балансу.

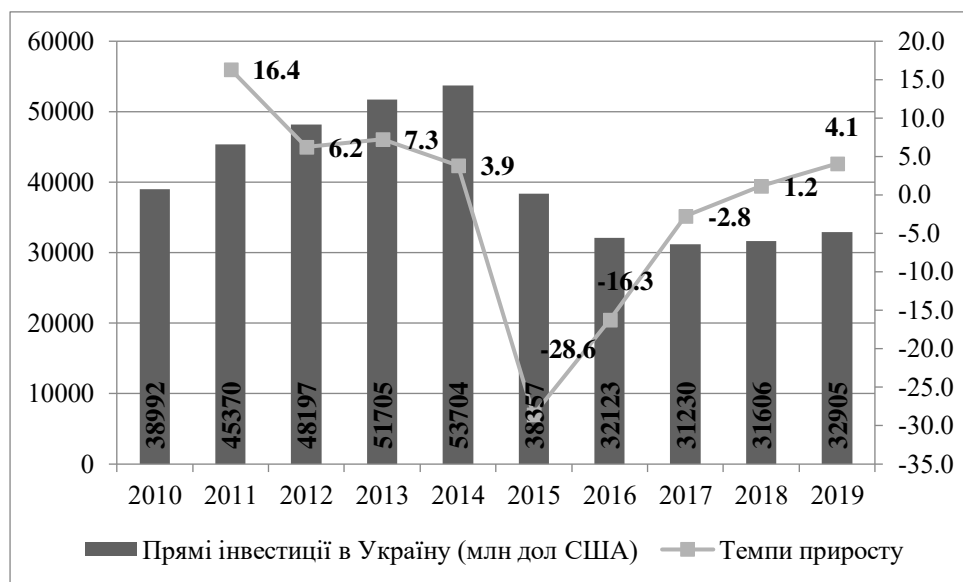
У системі світового господарства в наш час міжнародна торгівля та прямі інвестиції відіграють надзвичайно важливу роль. Темпи їх зростання значно перевищують темпи зростання світового ВВП, що характеризує усталеність тенденції поглиблення інтернаціоналізації. Також показники темпів зростання прямих інвестицій значно перевищують показники в торгівлі товарами та

послугами, що зумовлено рядом факторів міжнародного економічного розвитку останніх десятиріч.

Згідно з Законом України «Про режим іноземного інвестування» під іноземними інвестиціями розуміють усі «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту».

Інвесторами можуть бути іноземні держави, юридичні і фізичні особи, міжнародні організації, власні громадяни, які проживають за кордоном.

Опрацювавши статистичну інформацію, що міститься на сайті Державної служби статистики ми виділили дані, що характеризують рух прямих іноземних та зарубіжних інвестицій в Україні у 2010 – 2019 роках.

Рис. 2.7. Динаміка прямих інвестицій в Україну за 2010 – 2019 рр., (млн. дол. США)

Як видно з рис. 2.7. з 2010 по 2014 роки йшло постійне нарощування ПІ, але вже у 2015 році стався різкий спад (на 29%) порівняно з 2014 роком, що пояснюється початком ведення агресивної політики Російської Федерації, окупацією Криму і військових операцій на Сході України. Ця від'ємна тенденція збереглася впродовж 2016 та 2017 років (- 16,3% та - 2,8% відповідно), і тільки у 2018 році показники знову почали зростати в порівнянні з попередніми роками. Нажаль, навіть у 2019 році ми так і не змогли досягти рівня 2010 року.

Аналізуючи показники динаміки (Табл.2.4.) ми можемо зробити висновок, що у 2012 році було максимальне збільшення іноземних інвестицій та становило 6467 млн.дол. Найбільше зменшення обсягів ПІІ спостерігався у 2014 році - 17196 млн. дол. або 25,65%.

Таблиця 2.4.

Показники динаміки іноземних інвестицій України за період 2010-2019 рр.

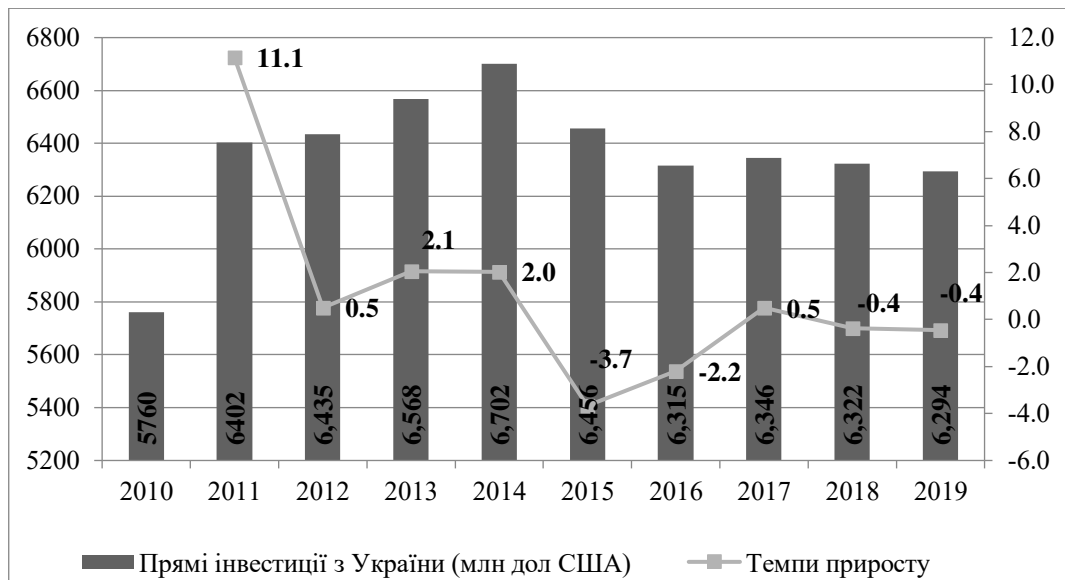
(млн. дол. США)

Рік	Іноземні інвестиції в Україну	Абсолютний приріст		Коефіцієнт зростання		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту
		ланц	баз	ланц	баз	ланц	баз	
2010	52 872	-	-	-	-	-	-	-
2011	58 654	5 782	5 782	1,1093	1,1093	10,9358	10,9358	528,72
2012	65 121	6 467	12 249	1,1102	1,2316	11,0256	23,1672	586,54
2013	67 031	1 910	14 159	1,0293	1,2677	2,9330	26,7797	651,21
2014	49 835	-17 196	-3 037	0,7434	0,9425	-25,6538	-5,7440	670,31
2015	43 017	-6 818	-9 855	0,8631	0,8136	-13,6811	-18,6393	498,35
2016	42 079	-938	-10 793	0,9781	0,7958	-2,1805	-20,4134	430,17
2017	43 250	1 171	-9 622	1,0278	0,8180	2,7828	-18,1986	420,79
2018	44 338	1 088	-8 534	1,0251	0,8385	2,5156	-16,1408	432,5
2019	48 906	4 568	-3 966	1,1030	0,9249	10,3026	-7,50113	443,38

Що ж стосується прямих зарубіжних інвестицій, то тут ситуація практично ідентична за винятком того, що обсяг інвестицій, які Україна вкладає набагато менший, ніж обсяг ПІІ в нашу країну. Як ми бачимо з рис. 2.8, у 2011 р. відбувся різкий стрибок інвестицій. Їх нарощування спостерігалось аж до 2014 р. У 2015 та 2016 рр. обсяг зарубіжних інвестицій зменшувався, а протягом 2017 -2019 рр. коливався в межах одного відсотку.

Оцінка показників динаміки прямих зарубіжних інвестицій свідчить, що у 2012 році відбулось максимальне збільшення зарубіжних інвестицій до 1133 млн. дол. або на 17%, порівняно с попереднім роком.

Рис. 2.8 Динаміка прямих інвестицій з України у 2010 – 2019 рр.,
(млн. дол. США)

У 2014 р. відбулось зменшення зарубіжних інвестицій на 25,65% та обсяг склав 17196 млн. дол. (Табл.2.5) На сьогодні, порівняно з 2010 роком відбувся ріст у зарубіжних інвестиціях на 22,86% або 615 млн. дол. А у іноземних інвестиціях відбулось зменшення на 7,5% або 3 966 млн. дол.

Таблиця 2.5.

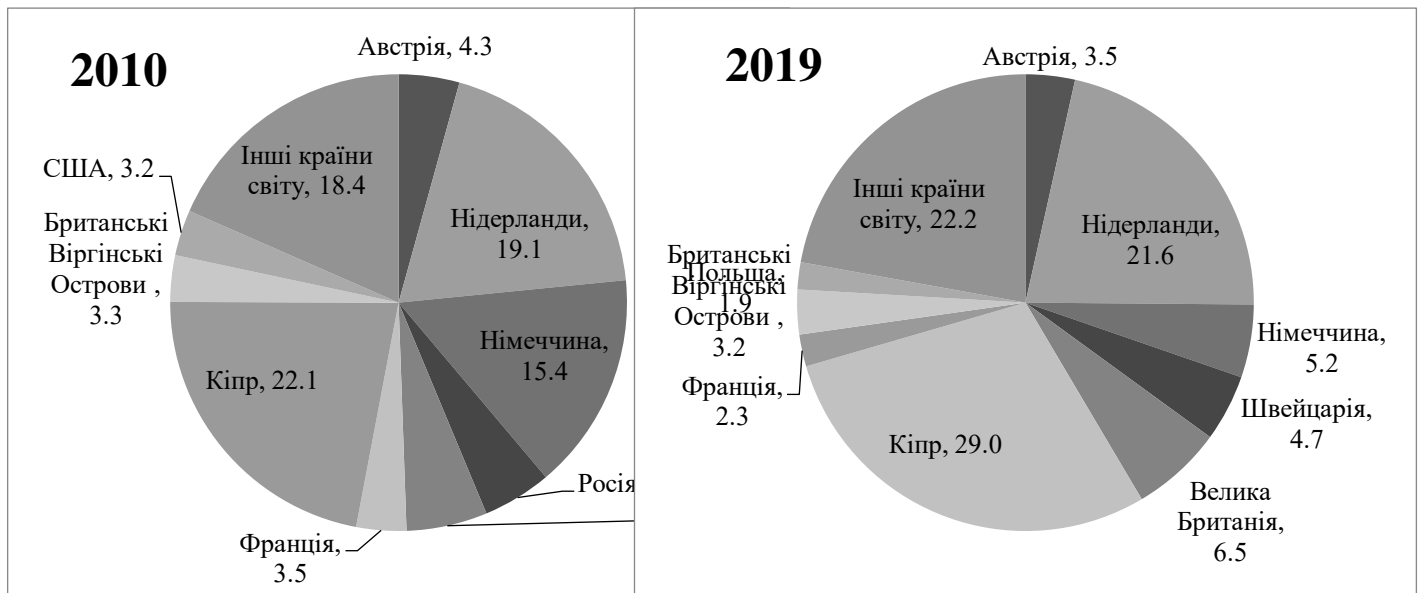
Показники динаміки зарубіжних інвестицій України за період 2010-2019 рр.

(млн. дол. США)

Рік	Зарубіжні інвестиції з України	Абсолютний приріст		Коефіцієнт зростання		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту
		ланц	баз	ланц	баз	ланц	баз	
2010	6 548	-	-	-	-	-	-	-
2011	6 579	31	31	1,0047	1,0047	0,4734	0,4734	65,48
2012	7 712	1 133	1 164	1,1722	1,1777	17,2214	17,7764	65,79
2013	7 825	113	1 277	1,0146	1,1950	1,4652	19,5021	77,12
2014	7 584	-241	1 036	0,9692	1,1582	-3,0798	15,8216	78,25
2015	7 443	-141	895	0,9814	1,1366	-1,8591	13,6682	75,84
2016	7 469	26	921	1,0034	1,1406	0,3493	14,0653	74,43
2017	7 473	4	925	1,0005	1,1412	0,0535	14,1264	74,69
2018	7 430	-43	882	0,9942	1,1346	-0,5754	13,4697	74,73
2019	8 045	615	1 497	1,0827	1,2286	8,2772	22,8619	74,3

З аналізу динаміки прямих іноземних та зарубіжних інвестицій можна зробити висновок, що Україна є країною – реципієнтом ПІІ.

Використовуючи дані Державної служби статистики проаналізуємо та порівняємо географічні структури країн світу, що вкладають інвестиції в Україну за 2010 та 2019 рр.

Рис. 2.9. Географічна структура прямих іноземних інвестицій за країнами світу 2010 та 2019 рр., %

З діаграм, що представлені на рис. 2.9, можна побачити як змінилась географічна структура ПІІ за 10 років. У 2010 році найбільше інвестицій в Україну приходило з Кіпру (22,1%), Нідерландів (19,1%), Німеччини (15,4%), Великої Британії (5,7%), Росії (4,9%), Австрії (4,3%), Франції (3,5%), Британських Віргінських Островів (3,3%) та США (3,2%).

Що ж стосується 2019 року, то тут географічна структура трохи змінилася. Обсяг інвестицій збільшився з таких країн як Кіпр (29%), Нідерланди (21,6%), Велика Британія (6,5%); зменшився – з Німеччини (5,2%), Австрії (3,5%), Британських Віргінських Островів (3,2%) та Франції (2,3%). Також виділилися нові країни, такі як Швейцарія (4,7%) та Польща (1,9%).

З усього цього можна зробити висновок, що географічна структура ПІІ за останні 10 років перетерпіла не дуже значні зміни. Серед країн – донорів іноземних інвестицій в Україну, місце лідерів займають Кіпр та Нідерланди. Росія і США перестали бути значною частиною географічної структури, замість них виділися Швейцарія та Польща.

Таблиця 2.6

Географічна структура прямих інвестицій з України в економіці країн світу

№	Основні країни	2010	№	Основні країни	2019
1	Кіпр	92,6	1	Кіпр	94,2
2	Росія	2,9	2	Росія	1,9
3	Польща	0,8	3	Литва	0,2
4	Латвія	0,6	4	Латвія	1,2
5	Грузія	0,6	5	Швейцарія	0,2
6	Казахстан	0,5	6	Угорщина	0,3
7	Британські Віргінські Острови	0,4	7	Британські Віргінські Острови	1
	Інші країни	1,7		Інші країни	1,1

Що ж стосується географічної структури прямих інвестицій з України, то тут можна побачити, що протягом 10 років Кіпр є лідером з країн світу по прийняттю українських інвестицій. Інші країни світу отримують від України не більше трьох відсотків з усього обсягу вкладень. На 1 % зменшилися вкладення інвестицій в Росію. Замість Польщі, Грузії та Казахстану у структурі виділилися такі країни як Литва, Швейцарія та Угорщина.

На основі географічних структур прямих іноземних інвестицій за 2010 та 2019 рр. ми обчислили лінійний та квадратичний коефіцієнт структурних зрушень, а також коефіцієнт Гатєва.

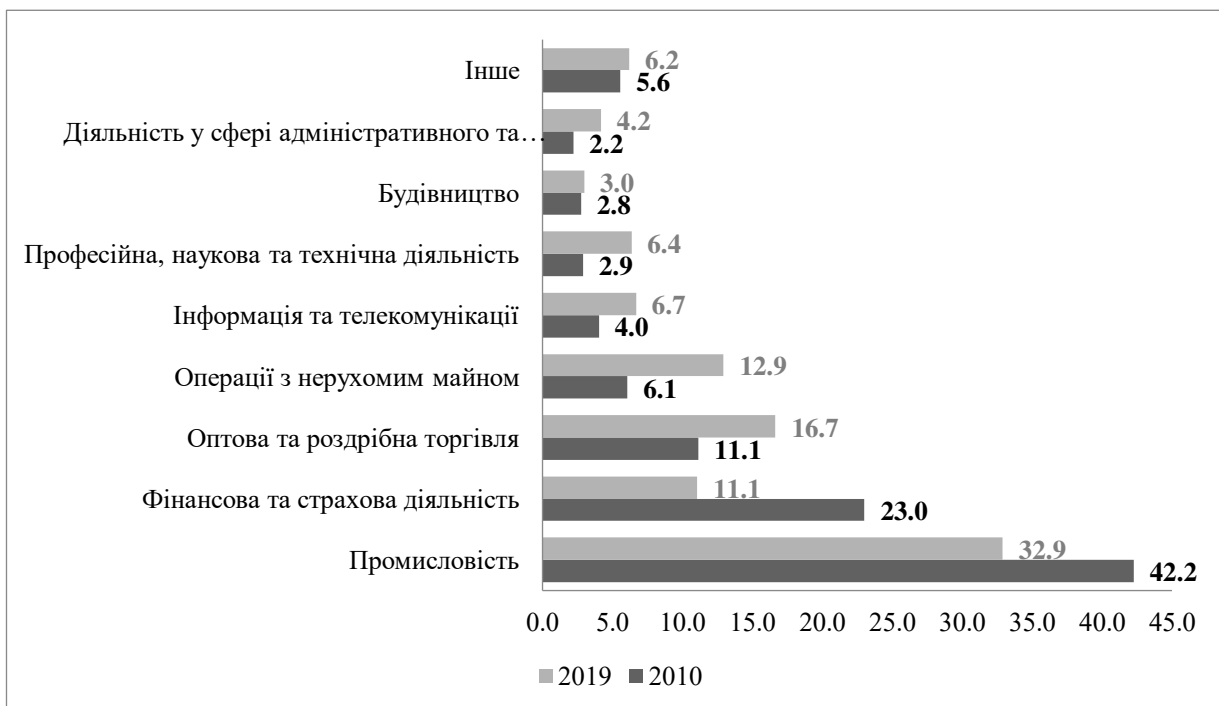
Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень є середнім арифметичним абсолютних приростів питомої ваги всіх частин явища. Він показує, на скільки процентних пунктів у середньому відхиляється одна від іншої питома вага всіх частин досліджуваного явища за досліджуваний період. Тобто, за період 2010 – 2019 рр. структурні зрушення відхиляються на 2,578 процентних пунктів.

Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень характеризує швидкість зміни питомої ваги окремих частин сукупності, тобто у 2010 – 2019 рр. швидкість зміни дорівнює 4,118 процентних пунктів.

На основі розрахунку коефіцієнта Гатєва, що характеризує інтенсивність (значимість) структурних змін та дорівнює 0,217 був зроблений висновок, що географічна структура прямих іноземних інвестицій упродовж зазначених періодів змінилася в незначній мірі.

Аналогічні коефіцієнти ми розраховали і для прямих зарубіжних інвестицій. Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень за період 2010 – 2019 відхиляється на 0,852 процентних пунктів. Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень дорівнює 1,129, а коефіцієнт Гатєва – 0,024, що також ілюструє, що географічна структура прямих зарубіжних інвестицій майже не змінилася.

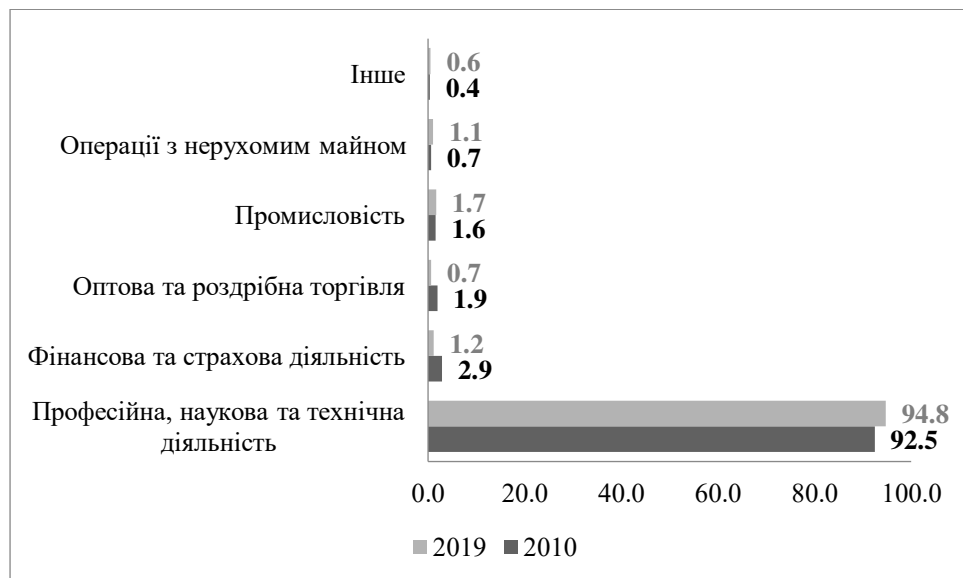
Якщо ми подивимося на галузеву структуру прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності 2010 та 2019 рр. (рис. 2.10), то побачимо що найбільше усього ПІІ вкладається у такі сфери як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля, операції з нерухомим майном, інформація та телекомунікації, професійна, наукова та технічна діяльність, будівництво та діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

Рис. 2.10. Галузева структура прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності 2010 та 2019 рр., %

Порівнюючи з 2019 роком, можна побачити, що обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився в таких галузях як промисловість (майже на 10%) та фінансова та страхова діяльність (майже на 12%). Відсоток вкладень у всіх інших сферах збільшився: оптова та роздрібна торгівля (на 5,6%), операції з нерухомим майном (на 6,8%), інформація та телекомунікації (на 2,7%), професійна, наукова та технічна діяльність (на 3,5%), будівництво (на 0,2%) та діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 2%).

Що ж стосується галузевої структури прямих зарубіжних інвестицій з України за видами економічної діяльності, то тут за останні 10 років майже нічого не змінилося. Переважна більшість обсягів інвестицій прямує у сферу професійної, наукової та технічної діяльності. На інші сфери приходиться не більше 2-3 відсотків.

Рис. 2.11. Галузева структура прямих інвестицій з України за видами економічної діяльності 2010 та 2019 рр., %

На основі багатofакторного регресійного аналізу ми встановили залежність між рівнем безробіття в Україні та обсягами прямих іноземних та зарубіжних інвестицій.

Вхідні дані:

Результативна ознака – рівень безробіття (%).

Факторні ознаки – прямі інвестиції в Україну (млн. дол. США), та прямі інвестиції з України (млн. дол. США).

Для розрахунків ми скористалися інструментами MS Excel та отримали наступні результати.

Таблиця 2.7

Результати багатфакторного регресійного аналізу

Модель	Статистичні характеристики (критерії відбору)					Коефіцієнт еластичності	
	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	Критерій Фішера	Критерій Стьюдента	Помилка апроксимації		
Лінійна	0,55	0,3	1,53	0,0468; 0,00000054; 0,00001016	5,763	-0,244	0,721

Значення статистичних характеристик:

1. *Коефіцієнт кореляції (r)* вказує на напрямок та ступінь зв'язку між результативною та факторною ознаками. У нашому випадку $r = 0,55$, тобто зв'язок прямий та значний.

Для більш детальної оцінки ступеню тісноти та напрямку взаємозв'язку розрахуємо кореляційну матрицю у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Кореляційна матриця залежності рівня безробіття від факторних ознак

	Прямі інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України	Рівень безробіття
Прямі інвестиції в Україну	1		
Прямі інвестиції з України	0,5	1	
Рівень безробіття	-0,46	0,01	1

Як бачимо з таблиці, залежність між рівнем безробіття та прямими інвестиціями в Україну дорівнює - 0,46, що означає помірний та зворотній зв'язок, це може пояснюватися так: з ростом рівня безробіття обсяги прямих іноземних інвестицій будуть зменшуватися. Між факторними ознаками коефіцієнт кореляції

дорівнює 0,5, що означає значний прямий зв'язок та пояснюється: з ростом обсягів прямих інвестицій в Україну будуть зростати обсяги прямих українських інвестицій закордон. Між рівнем безробіття та обсягами прямих інвестицій з України зв'язок майже відсутній, тому що дорівнює 0,01.

2. *Коефіцієнт детермінації (R^2)* характеризує на скільки відсотків зміна (варіація) результативної ознаки пояснюється зміною відповідної факторної ознаки. $R^2 = 0,3$, тобто на 30% зміна (варіація) результативної ознаки пояснюється зміною відповідної факторної ознаки .

3. *Критерій Фішера (F)* є критерієм адекватності зв'язку між показниками, що досліджуються. Розрахункове значення дорівнює 1,53, а критичне – 4,74, так як розрахункове значення критерію менше критичного, то регресійна модель неадекватно описує взаємозв'язок.

4. *Критерій Стьюдента (t)* використовується для оцінки статистичної значимості параметрів регресійної моделі. Розрахункові значення критерію дорівнюють, 0,0468, 00000054 та 0,00001016, а критичне - 2,36. Якщо розрахункові значення критерію за модулем більші за критичне, то параметри регресійної моделі є статистично значимими. Таким чином усі параметри регресійної моделі не є статистично значимими.

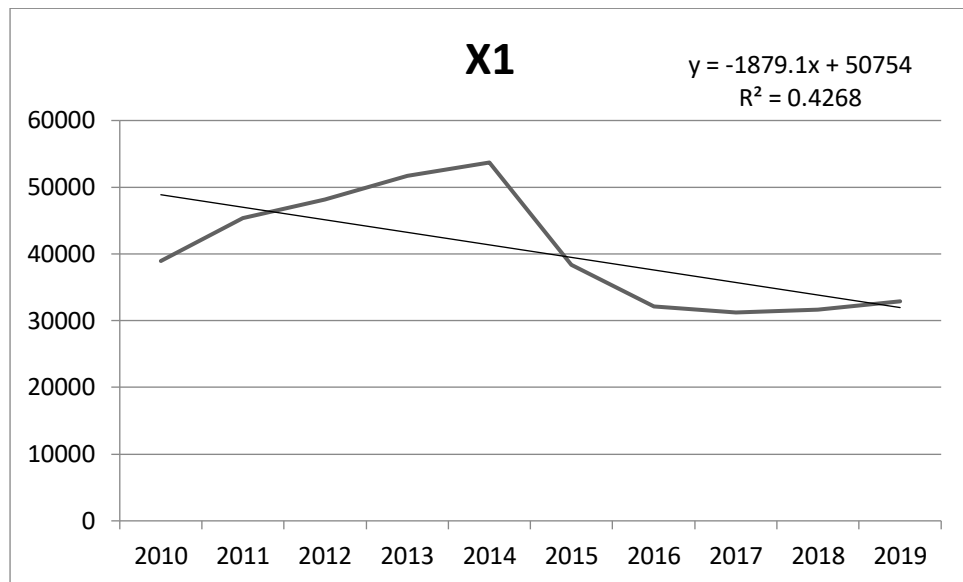
5. *Відносна помилка апроксимації (α)* є критерієм статистичної точності зв'язку та не повинна перевищувати 15%. У нашому випадку відносна помилка апроксимації дорівнює 5,76%, тобто обрана регресійна модель є точною.

6. *Коефіцієнт еластичності* є також оцінкою тісноти зв'язку та дорівнюють -0,244, це означає, що при збільшенні факторної ознаки на 1%, результативна зменшується на 0,244, і при збільшенні факторної ознаки на 1%, результативна збільшується на 0,72.

Отже, лінійна функція має вигляд:

$$Y = 0,0468 - 0,00000054 * X_1 + 0,00001016 * X_2$$

На основі отриманої багатофакторної регресійної моделі будемо прогнозувати оцінки результативної ознаки (факторний прогноз) на наступні 3 роки, тобто 2020 – 2022.

Рис.2.12. Лінійний тренд факторної ознаки X1

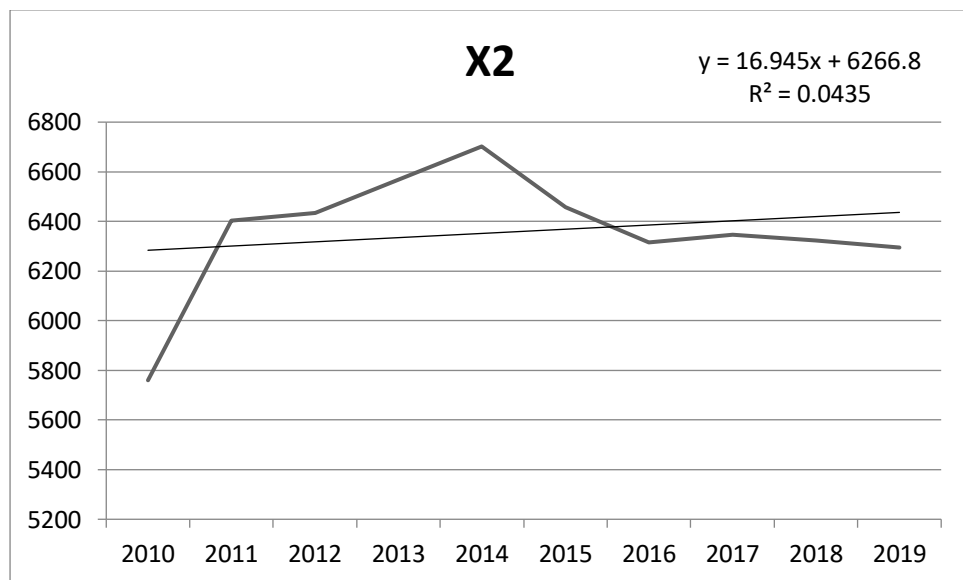
Побудуємо трендовий прогноз факторної ознаки X1:

Прогноз факторної ознаки:

$$\text{На 2020 р.} = -1879,1 \cdot 11 + 50754 = 30\,083,9$$

$$\text{На 2021 р.} = -1879,1 \cdot 12 + 50754 = 28\,204,8$$

$$\text{На 2022 р.} = -1879,1 \cdot 13 + 50754 = 26\,325,7$$

Рис. 2.13. Лінійний тренд факторної ознаки X2

Побудуємо трендовий прогноз факторної ознаки X2:

$$\text{На 2020 р.} = 16,945 \cdot 11 + 6266,8 = 6453,2$$

$$\text{На 2021 р.} = 16,945 \cdot 12 + 6266,8 = 6470,1$$

$$\text{На 2022 р.} = 16,945 \cdot 13 + 6266,8 = 6487,1$$

Отримані прогнознi значення пiдставляємо замість X_1 та X_2 в лiнiйну функцiю рiвняння регресiї i таким чином розрахуємо прогнознi значення результативної ознаки Y :

$$\text{На 2020 р.} = 0,0468 - 0,00000054 * 30\,083,9 + 0,00001016 * 6453,2 = 9,61\%$$

$$\text{На 2021 р.} = 0,0468 - 0,00000054 * 28\,204,8 + 0,00001016 * 6470,1 = 9,73\%$$

$$\text{На 2022 р.} = 0,0468 - 0,00000054 * 26\,325,7 + 0,00001016 * 6487,1 = 9,85\%$$

Узагальнюючи усе вищезазначене, можна сказати, що в Україну надзвичайно повільно надходять прямi iноземнi iнвестицiї, їх сучасний обсяг аж нiяк не вiдповiдає нi потребам вiтчизняної економiки, нi потенцiалу iноземних iнвесторiв. Звичайно, економiка України може виходити з кризового стану i структурно перебудовуватись за рахунок власних резервiв, але за оцiнкою деяких спецiалiстiв термiн такого виходу може становити близько двадцяти рокiв. Було б нерозважливо не враховувати багатий свiтовий досвiд i не використовувати прямi iноземнi iнвестицiї для пiдтримки життєво важливих господарських структур.

Україні за останнi роки не вдалося отримати мiнiмально необхідний рiвень iноземних iнвестицiй, а потреба в них за рiзними оцiнками сягає 40-50 млрд. дол. США. На перший погляд, при рiвних умовах залучення iноземних iнвестицiй в Україну вкладається їх значно менше в абсолютному вiдношеннi i в розрахунку на душу населення.

Основна причина такого становища полягає в тому, що будь-якого потенцiйного iнвестора, насамперед, хвилює збереження його вкладень. Іншими словами, гарантiї з боку держави - iмпортера капiталiв на випадок «полiтичної плутанини». Для потенцiйного iнвестора також необхідна впевненiсть у незворотностi ринкових перетворень. В Україні такої гарантiї не можуть дати владнi структури, навпаки, серед них iснують значнi сили, що волiли б i далi здiйснювати перекачку вiтчизняного капiталу за кордон.

В ринкових умовах держава повинна перейти вiд єдиного джерела iнвестицiй i основного їх виконавця до ролi суб'єкта, який забезпечує загальний сприятливий iнвестицiйний клiмат, що координує iнвестицiйну дiяльнiсть i гарантує збереження об'єктiв iнвестування.

Активізація інвестиційного процесу, зростання прямих капітальних вкладень в економіку є одним із головних інструментів успішного проведення економічних реформ в Україні.

Таким чином, інвестиційне середовище на сьогодні не сприяє поживленню інвестиційної діяльності в Україні. Зокрема, велика частка тіньового сектора, низький рівень віддачі на вкладення. В той же час прямі іноземні інвестиції сьогодні для України є надзвичайно необхідними і можуть стати «рятівним колом» на шляху до побудови цивілізованого суспільства. Для того, аби стимулювати приплив таких інвестицій, необхідно знати основи методики їх здійснення, яка складається з декількох етапів.

Що ж стосується прямих інвестицій з України, то їх обсяги значно менші від ПШ, а країна у яку ми спрямовуємо понад 90% наших капітальних вкладень – це Кіпр, який, як відомо, є офшорною зоною.

Світовий досвід свідчить про те, що стійкість економічного зростання та економічна безпека держави можливі лише за умови інвестиційного типу розвитку національної економіки. Це означає, що обсяг інвестицій повинен складати 20–25% від ВВП (рівень капіталізації), а рівень зносу основних фондів не повинен перевищувати 30–35% [52]. Загальний обсяг інвестицій по відношенню до ВВП в Україні ще у 2005 році відповідав нормативу рівня капіталізації і становив – 24,3%, в 2010 році – 16,9%. Певна позитивна динаміка спостерігалась з 2010 по 2012 роки, коли знову інвестиції досягли мінімального значення нормативу капіталізації – 20,1%. У 2013 і 2014 роках відбулось різке падіння капітальних інвестицій до 17,6% і 14,0% відповідно, тобто вони стали значно меншими нормативного рівня капіталізації [53]. Причиною, на наш погляд, є, знову ж таки, кризова ситуація в країні як економічна, так і політична, що знижує інвестиційну привабливість національної економіки для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

Отже, як бачимо, питання виведення капіталів із української економіки є одним із найактуальніших з погляду можливостей розвитку країни в майбутньому, що автоматично призводить до збільшення загроз, як зовнішніх так і внутрішніх, у економічній безпеці України.

Таким чином, для забезпечення економічної безпеки країни необхідно забезпечити активний та ефективний розвиток інвестиційних процесів, які стануть відображенням інвестиційної привабливості сектору економіки та позитивного інвестиційного клімату. Наслідком активної інвестиційної політики є збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, що надходять до країни, які в перспективі можуть стати основою для реалізації великих інвестиційних проєктів

2.3. Аналіз впливу інвестиційних факторів на економічну безпеку України

Оцінка інвестиційної складової економічної безпеки має визначальне значення, її показником є зростання валових інвестицій та ефективність їхнього використання.

Інвестиційна безпека держави є важливою передумовою вирішення гострих соціальних проблем на довгострокову перспективу в умовах інтенсивного економічного розвитку держави та її регіонів в умовах глобалізації, міжнародної інтеграції та сталого розвитку.

Інвестиції, їх розмір і сфера застосування визначають динаміку та якість перетворень в економіці країни в період перманентних глобальних та локальних трансформацій за умови прийняттого рівня безпеки. Інвестиційна безпека як складова економічної безпеки є поняттям інтегральним, і досягнення нею оптимальних показників може забезпечити належний рівень як економічної, так і національної безпеки в загалом.

Задля здійснення оптимального реформування економіки є виявлення та позначення умов, в яких повинні відбуватись трансформації. Для кількісної та якісної оцінки рівня інвестиційної безпеки у складі економічної безпеки існує система індикаторів, яка відображає ступінь відхилення поточного стану суб'єкта (об'єкта) інвестування від межі безпеки.

Узагальнюючим, або комплексним індикатором інвестиційної безпеки є індикатор «Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП». Теорії економічного зростання та світовий практичний досвід свідчать про те, що основним

рушієм стабільного економічного зростання країни є інвестиції в основний капітал (валове нагромадження основного капіталу), щорічний рівень яких повинен складати 19–25% до ВВП.

Якщо найважливішим критерієм стійкого розвитку національної економіки є обсяг інвестицій, то динаміка інвестиційних вкладень є індикатором стану ефективного сукупного попиту, чинником, що впливає на обсяг національного виробництва, рівень зайнятості і споживання населення [54].

Вітчизняними експертами у 2013 році був визначений діапазон рівня валового нагромадження основного капіталу у відсотках до ВВП (табл.2.8.)

Табл.2.8

Значення індикатора інвестиційної складової інвестиційно-інноваційної безпеки України

Найменування індикатора, одиниця виміру	Характеристичні значення індикатора				
	критичне	небезпечне	незадовільне	задовільне	оптимальне
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	18	20	23	25	30

Для України цей індекс має бути межах 18–30%, де 18% від ВВП – критичний рівень, а 30% – оптимальний рівень. Розрахунок індексу індикатора інвестиційної безпеки здійснюється за формулою:

$$I_{\text{інвестиційної безпеки}} = \frac{\text{GCF}}{\text{GDP}} \quad (2.1)$$

де, GCF– валове нагромадження (Gross capital formation), млн. грн.;

GDP– валовий внутрішній продукт (Gross domestic product), млн. грн.

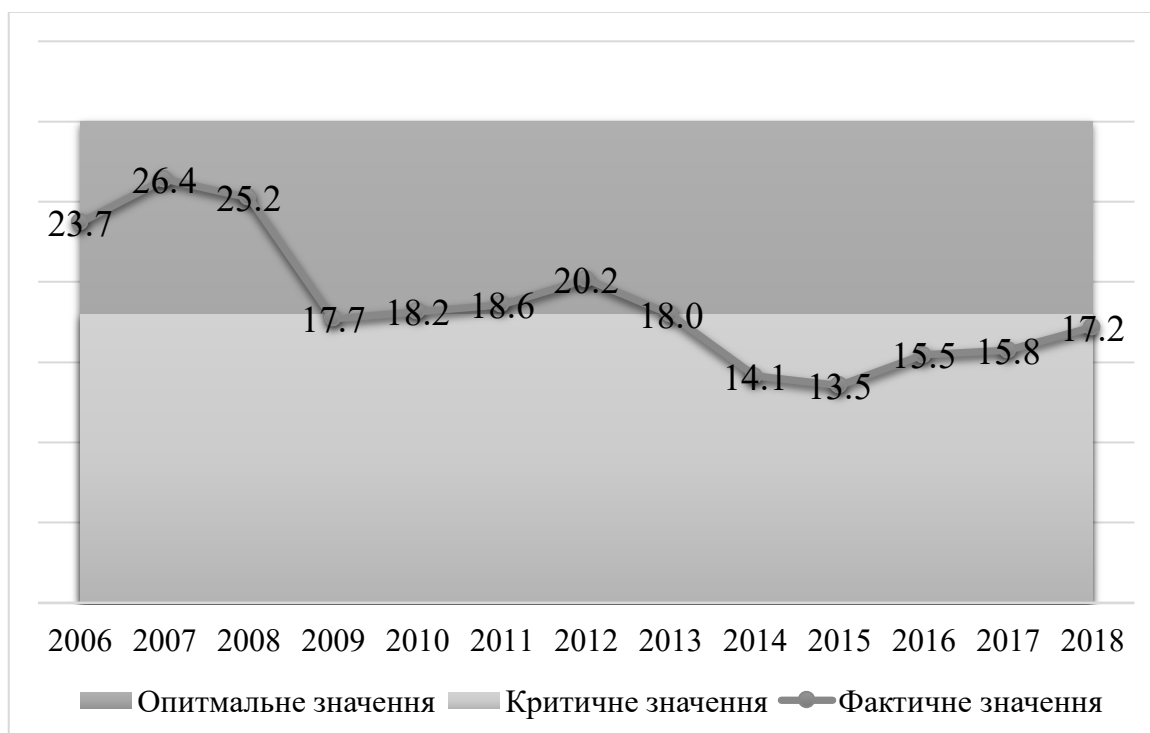
Розрахунки індикатора інвестиційної безпеки України у 2006-2019 роках наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Частка нагромадження валових інвестицій у ВВП у 2006-2019 роках

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
GCF	1338 74	1983 48	2501 58	1676 44	1959 27	2417 85	2831 16	2636 61	2243 27	2694 22	3686 91	4703 27	6108 75
GDP	5650 18	7511 06	9908 19	9470 42	1079 346	1299 991	1404 669	1465 198	1586 915	1988 544	2385 367	2983 882	3558 706
GCF/ GDP, %	23,7	26,4	25,2	17,7	18,2	18,6	20,2	18,0	14,1	13,5	15,5	15,8	17,2

Проаналізувавши значення валового нагромадження основного капіталу у відсотках до ВВП за 2006–2019 роки та порівнявши їх зі значеннями індикатора безпеки обох методик, можна стверджувати, що протягом 2006–2008 років показник був на оптимальному рівні, але вже у 2009 році пересягнув критичну межу, такий різкий спад показника пов'язаний зі світовою фінансовою кризою, що досить суттєво відобразилася на багатьох економічних показниках України, включаючи валове нагромадження інвестиції та ВВП (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Динаміка значень індикатора «Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП»

У 2010–2012 роках показник зафіксувався вище порогового значення, але так і не сягнув докризового розміру та супроводжувався поступовим збільшенням інвестицій аж до 2013 року. Вже у 2013 році показник сягнув порогового критичного значення та мав перші ознаки несприятливих тенденцій в економіці України. Несприятливий інвестиційний клімат через політичну, економічну, соціальну та військову нестабільність України, привів до того, що починаючи з 2014 року по теперішній час значення індикатора є нижче критичного, що призводить до загрози старіння матеріально-технічної бази та зниження здатності вітчизняних підприємств виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Ще одним макроекономічним індикатором інвестиційної безпеки є співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВВП. У сучасній економіці цей індикатор характеризує перевищення темпів приросту інвестицій над темпами приросту ВВП і повинен мати позитивне значення при позитивній економічній динаміці. Значення показника мають бути наступними:

$$\frac{I_{GCF}}{I_{GDP}} > 1, \quad (2.2)$$

де, I_{GCF} – індекс зростання валових інвестицій (у відсотках до попереднього року);

I_{GDP} – індекс зростання ВВП (у відсотках до попереднього року).

Розрахунок цього показника наведено у табл. 2.10

Таблиця 2.10

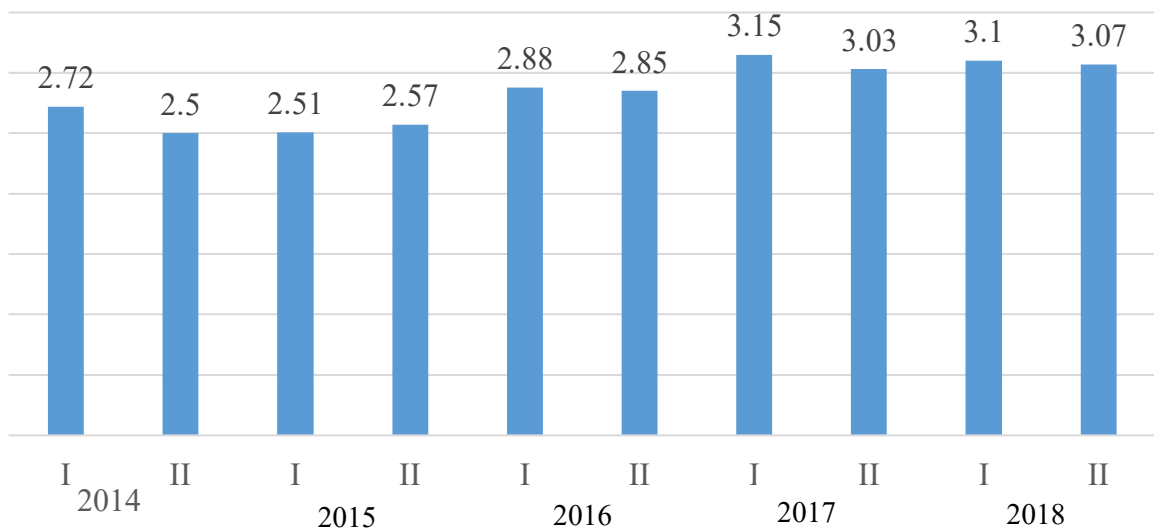
Співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВВП

Роки	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
I_{GDP}	128,0	132,9	131,9	95,6	114,0	120,4	108,1	104,3	108,3	125,3	120,0	125,1	119,3
I_{GCF}	138,1	148,2	126,1	67,0	116,9	123,4	117,1	93,1	85,1	120,1	136,8	127,6	129,9
$\frac{I_{GCF}}{I_{GDP}}$	1,08	1,11	0,96	0,70	1,03	1,02	1,08	0,89	0,79	0,96	1,14	1,02	1,09

Згідно з даними з таблиці, темп зростання валових інвестицій був меншим за темп зростання ВВП у 2008 та 2009 роках через наслідки Помаранчевої революції та до початку світової фінансової кризи. У 2011-2012 роках показник збільшився через значні прирости прямих іноземних інвестицій у період підготовчих робіт до Євро-2012. Протягом 2013-2015 рр. динаміка індикатора має низхідний тренд що свідчить про недостатній рівень інвестування національної економіки протягом цих років.

Щорічно Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) проводиться оцінка інвестиційного клімату. Методологія дослідження включає в себе опитування, яке включає 5 основних питань на які відповідають більше ніж ста керівників найбільших компаній. Для оцінки результатів ЄБА використовує шкалу Лайкерта, яка має 5 градацій, де: 1 – негативно, 3 – нейтрально, 5 – позитивно.

За даними ЄБА за 2014-2018 рр. індекс інвестиційної привабливості маючи тенденцію до зростання покинув негативну площину (рис. 2.15).

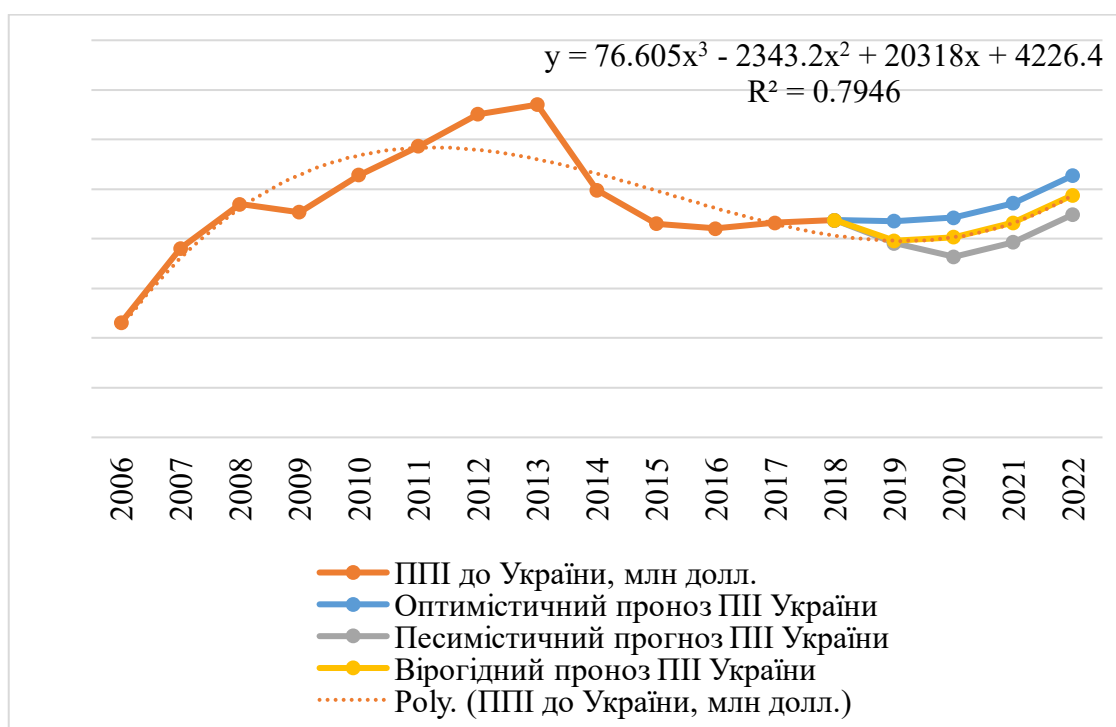

Рис. 2.15. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України

Наразі індекс інвестиційної привабливості сягнув 3,07 балів, що на 12% більше ніж у 2014 році. На це вплинув ряд позитивних факторів таких, як: прийняття нових законів, розвиток електронних сервісів, діджиталізація економіки, вільний доступ до державних даних, відносна стабільність національної валюти та рівня інфляції, початок проведення реформ в сфері освіти, медицини, сільського

господарства, послаблення валютного контролю. Проте залишилися і негативні фактори, які не дають індексу досягти максимальної позначки. До них відносяться високий рівень корупції, відсутність земельної реформи, досить великий відсоток тіньової економіки, великий тиск контролюючих органів, воєнний стан на Сході країни, передвиборча кампанія та вибори Президента України, контрабанда, яка перешкоджає легальному веденню бізнесу тощо.

Для визначення тенденції та прогнозування подальшої зміни обсягів ПІІ побудовано трендову модель (рис.2.16)

Рис.2.16. Трендова модель для надходження ПІІ в Україну, млн. дол. США

На період 2019-2022 рр. є два варіанти розвитку ситуації. Якщо економічна та політична ситуація в країні залишиться незмінною, то прогноз буде приймати негативний характер, та обсяги інвестицій будуть лише скорочуватися. У 2022 році обсяг ПІІ буде складати 44878,5 млн. дол. Але, якщо відбудеться поліпшення ситуації, а саме зупиниться скорочення обсягів промислового виробництва, що призведе до збільшення експорту крани, зростуть бюджетні та валові надходження, зокрема з боку ТНК, зменшиться рівень безробіття, збільшиться банківське кредитування, завершиться воєнний конфлікт на сході країни, та наряду з цим буде

проводитись політика стимулювання припливу ПІІ в країну, то прогноз буде приймати позитивний характер, і обсяги інвестування будуть стрімко зростати. Отримані дані свідчать про можливе збільшення обсягів ПІІ у 2022 році до 52734,4 млн. дол. (більш ніж на 20% у порівнянні з 2018 р.).

Проведений аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України дозволяє зробити висновок, що інвестиційна безпека України та аналізовані індикатори мають незадовільне значення і низхідний тренд. Інвестиційні процеси в країні є досить динамічними та чутливими до багатьох факторів/

Загалом прямі іноземні інвестиції в економіку України характеризуються недостатніми обсягами та недосконалою структурою які концентруються переважно у високоприбуткових сегментах вітчизняної економіки, а саме: на операції з нерухомим майном; в галузі промисловості; оптової та роздрібною торгівлі, ремонт автотранспортних засобів. Лідерами серед країн-інвесторів в Україні як і раніше залишається Кіпр (28% від загального обсягу ПІІ) та Нідерланди (22% від загального обсягу ПІІ). Інвестиційний клімат в Україні зазнав позитивних змін, про що свідчить зростання індексу інвестиційної привабливості за останні п'ять років з 2,72 до 3,07.

За відсутності належно організованого національного моніторингу і ефективного державного контролю, іноземні інвестиції можуть бути реальними загрозами для національної економіки, серед яких потрібно відзначити поглиблення внутрішніх дисбалансів товарних і фінансових ринків, консервація неефективної структури національного виробництва, монополізація окремих стратегічно важливих або соціально значущих сфер господарювання та ринків збуту з відповідними деформаціями конкурентного середовища, нераціональна експлуатація національної сировино-ресурсної бази та виробничих потужностей, широкомасштабна репатріація прибутків тощо. Відновлення інвестиційного потенціалу і розширеного відтворення виробничих фондів повинно стати пріоритетною задачею, реалізація якої вимагає розробки сучасної інвестиційної політики, що є основною складовою стратегії забезпечення економічної безпеки країни. З боку держави необхідна, перш за все реформа судової системи та

вдосконалення податкової, підвищення ефективності антимонопольного регулювання та дієва боротьба з корупцією

Висновок до другого розділу

Отже, в рамках другого розділу «Аналіз розвитку міжнародної інвестиційної діяльності країн в контексті забезпечення економічної безпеки» надана загальна оцінка рівня економічної безпеки України, визначено особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України, а також проведена діагностика рівня інвестиційної безпеки України.

В ході дослідження виявлено, що економічна безпека розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи держави та визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів. Кожна країна в більшій чи меншій мірі піддається ризикам і загрозам економічної безпеки з боку різних джерел виникнення. Серед виявлених критеріїв впливу на економічну безпеку через макроекономічну стабільність виявлено, що найбільш пріоритетними є ВВП на душу населення, та темпи приросту ВВП, які у сукупності становлять 70% впливу.

Автором зазначено, що для досягнення економічної стабільності та виходу України на міжнародну арену, досягнення лідируючих позицій потрібно забезпечити всебічну модернізацію економіки, осучаснити технологічну базу та інфраструктуру, залучити внутрішнє та зовнішнє фінансування, ліквідувати корупцію, провести структурні реформи та налагодити податкову та правову системи.

Оцінивши особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України автор зауважив, що стійкість економічного зростання та економічна безпека держави можливі лише за умови інвестиційного типу розвитку національної економіки. Це означає, що обсяг інвестицій повинен складати 20–25% від ВВП, а рівень зносу основних фондів не повинен перевищувати 30–35%. Тому, для забезпечення

економічної безпеки країни необхідно забезпечити активний та ефективний розвиток інвестиційних процесів, які стануть відображенням інвестиційної привабливості сектору економіки та позитивного інвестиційного клімату. Наслідком активної інвестиційної політики є збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, що надходять до країни, які в перспективі можуть стати основою для реалізації великих інвестиційних проектів

Також, проведений аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України дозволяє зробити висновок, що інвестиційна безпека України та аналізовані індикатори мають незадовільне значення і низхідний тренд. Інвестиційні процеси в країні є досить динамічними та чутливими до багатьох факторів. Загалом прямі іноземні інвестиції в економіку України характеризуються недостатніми обсягами та недосконалою структурою які концентруються переважно у високоприбуткових сегментах вітчизняної економіки, а саме: на операції з нерухомим майном; в галузі промисловості; оптової та роздрібною торгівлі, ремонт автотранспортних засобів.

За відсутності належно організованого національного моніторингу і ефективного державного контролю, іноземні інвестиції можуть бути реальними загрозами для національної економіки, серед яких потрібно відзначити поглиблення внутрішніх дисбалансів товарних і фінансових ринків, консервація неефективної структури національного виробництва, монополізація окремих стратегічно важливих або соціально значущих сфер господарювання та ринків збуту з відповідними деформаціями конкурентного середовища, нераціональна експлуатація національної сировино-ресурсної бази та виробничих потужностей, широкомасштабна репатріація прибутків тощо. Відновлення інвестиційного потенціалу і розширеного відтворення виробничих фондів повинно стати пріоритетною задачею, реалізація якої вимагає розробки сучасної інвестиційної політики, що є основною складовою стратегії забезпечення економічної безпеки країни. З боку держави необхідна, перш за все реформа судової системи та вдосконалення податкової, підвищення ефективності антимонопольного регулювання та дієва боротьба з корупцією.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності України в системі забезпечення економічної безпеки

Високий рівень глобалізації, необхідність значної кількості ресурсів для підтримки конкурентоспроможності, поява багатьох загроз національним економікам потребує визначення та підтримання оптимального рівня інвестиційної безпеки.

Здатність забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток країни залежить від ступеня використання інвестиційного потенціалу. Інвестиційний потенціал, у свою чергу, тісно пов'язаний з інвестиційною безпекою, яка може розширити або звужити свої межі завдяки дії певних факторів, залежно від їх позитивного чи негативного впливу [55].

Як свідчать результати попереднього дослідження, в остання роки в країні спостерігається зменшення обсягів капітальних вкладень, що є відображенням зниження інвестиційної привабливості, погіршення інвестиційного клімату, що врешті-решт відображається на зниженні рівня інвестиційної безпеки країни. У такій ситуації неможливо забезпечити розширене відтворення, раціональна реструктуризація, технологічне переоснащення, що, у свою чергу, матиме негативний вплив на розвиток економіка країни в цілому.

Україна належить до групи країн з низьким рівнем інвестиційної безпеки держави. Це, в свою чергу, вказує, на те, що у коротко- та середньостроковій перспективі неможливо буде збільшити рівень інвестицій. До найбільш критичних факторів забезпечення інвестиційної безпеки належать: значне падіння ВВП, висока інфляція, низький кредит рейтинг, високий рівень корупції. Отже, інвестиційна безпека є важливою ланкою в комплексі дій щодо забезпечення економічної безпеки держави.

Одним із найважливіших аспектів покращення економічної безпеки країни, а також активізації інвестиційної діяльності є стимулювання процесу повернення українського капіталу в економіку України шляхом поліпшення інвестиційного клімату країни. Це дозволить зменшити залежність вітчизняних підприємств від іноземного капіталу у формі прямих інвестицій, оскільки його участь сьогодні не дуже активна, а роль в економіці незначна. Отже, необхідно сприяти збільшенню частки вітчизняних інвесторів у статутному капіталі існуючих спільних підприємств, а також вдосконалити систему оцінки необоротних активів, вартість яких формує статутний капітал підприємств з іноземними інвестиціями [56].

Іноземні компанії активно залучають іноземний капітал у вигляді позик для фінансування розвитку підприємств. Погашення таких позик здійснюється за компенсаційною угодою шляхом постачання продукції. Україні вкрай необхідно використовувати такий досвід. Крім того, стимулювання активності інвестиційних угод, за якими іноземний інвестор розміщує технології, в тому числі інноваційні, а також забезпечує технологічні лінії та обладнання в обмін на пропозицію у виробництві продукції або напівфабрикатів, незалежно від того, чи буде це підвищувати інвестиційну привабливість та економічну безпеку в різних регіонах України. Інтереси інвесторів повинні враховуватися при підготовці розробок регіональних програм, а також законів та нормативних актів на державному та місцевому рівнях. Крім того, із підвищенням тарифів для підприємств на газ, електроенергію, послуги зв'язку та транспортування, а також підвищенням орендної плати за виробничі приміщення через стримане зростання долара, підтримка суб'єктів господарювання з боку держави просто необхідна. З цією метою цілеспрямована позиція створює систему інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, за допомогою якої ви можете збирати, обробляти та аналізувати інформацію про вплив законодавства та кон'юнктури ринку на рівень економічного розвитку окремих державних економік та регіонів [57].

Загалом слід зазначити, що на шляху до сталого розвитку та забезпечення економічної безпеки в Україні існують такі проблеми:

- ведення бойових дій, економічний спад та розрив встановлених економічних зв'язків;

- висока інфляція;

- зменшення активності добувної та переробної промисловості;

- низька ефективність аграрного сектору;

- плачевний стан існуючих промислових та сільськогосподарських комплексів (застаріле обладнання, відсутність впровадження інноваційних технологій, недофінансування, низька активність у процесі кредитування тощо). [57].

Таким чином, найважливіше завдання в системі підвищення економічної безпеки держави є досягнення стійкого економічного зростання підприємств на їх територіях. З метою підвищення інвестиційної привабливості України та, як наслідок, підвищення економічної безпеки країни, перш за все, необхідно створити систему податків, пільг та платежів, яка відповідала б сучасній ситуації у національній економіці, а також сприятимуть налагодженню та посиленню інвестиційного співробітництва з країнами Європейського Союзу та сусідніми країнами.

Ці цілі можуть бути досягнуті за допомогою такого регулювання економічної політики, яке б враховувало спеціалізацію регіонів України та їх співпрацю, що дало б змогу визначити асортимент продукції, необхідної як на внутрішньому ринку, так і затребуваною в зовнішня торгівля нашої країни з іноземними партнерами.

Оцінка ситуації, що склалася сьогодні в економіці України, дозволяє припустити, що система взаємодії вітчизняних економічних суб'єктів, уряду країни та іноземних партнерів (потенційних інвесторів) повинна включати такі компоненти:

1. Часткове державне фінансування (навіть незначною мірою) інвестиційних проектів у тих галузях, які орієнтовані на експорт;
2. Використання міжнародного фінансового лізингу;
3. Активне застосування практики створення спільних організацій консорціумного типу з метою підвищення інвестиційної активності.

Також умовою створення сприятливого інвестиційного клімату та збільшення інвестиційної та інноваційної активності з метою забезпечення економічної безпеки країни є залучення приватних вітчизняних інвесторів у процес фінансування проектів,

реалізація яких сприятиме зростанню виробництва експортно-орієнтованої продукції. Тобто доцільно розробити механізм інвестиційного співробітництва між приватними інвесторами та державою.

Для стабілізації економіки та активізації інвестиційного клімату необхідно вжити низку кардинальних заходів, спрямованих на формування в країні як загальних умов для розвитку цивілізованих ринкових відносин, так і конкретних, безпосередньо пов'язаних із вирішенням проблеми залучення інвестицій, з метою активізації інвестиційного клімату. Беручи до уваги всі недоліки, що негативно впливають на інвестиційний клімат нашої країни, було б доцільно запропонувати шляхи покращення інвестиційного клімату в Україні.

У контексті підвищення інвестиційної привабливості економіки України необхідно:

- посилити рівень інвестиційної активності підприємницьких структур у напрямі пошуку, активізації та залучення всіх видів фінансових ресурсів у пріоритетні сектори економіки України;
- створити сприятливе бізнес-середовище для збільшення інвестицій в інновації, агробізнес та інші сектори, які створюють додаткову до рівень взаємодії між органами державної влади та суб'єктами інвестиційної діяльності [58];
- ввести прозорі та стимулюючі норми щодо державного регулювання, преференцій та контролю у інвестиційній сфері;
- не допустити економічно небезпечний притік іноземного капіталу в стратегічно важливі галузі, створити адекватні системи законодавчого регулювання для мінімізації негативного впливу діяльності іноземних компаній на вітчизняних товаровиробників, що проявляється в надмірній експлуатації сировинних ресурсів та перешкоджають сталому економічному розвитку [59];
- сприяти інституціональним змінам і прискоренню створення інклюзивних політичних та економічних інститутів; підвищенню ефективності інвестиційної діяльності;

– стимулюванню розвитку високотехнологічних інноваційних виробництв [15]

Дослідження показали, що на даному етапі в Україні відбувається зростання обсягу прямих іноземних інвестицій, але в абсолютних цифрах іноземне інвестування є недостатнім і не задовольняє потреб української економіки. Вивіз капіталу, як і раніше, у кілька раз перевищує його ввезення. Це пояснюється несприятливим інвестиційним кліматом України в цілому та по відношенню до іноземних інвестицій зокрема.

Для того, щоб покращити інвестиційний клімат, державна політика України, насамперед, повинна бути спрямована на зростання прозорості економіки та рівня конкуренції, підвищення свободи фінансових інститутів та зниження бюрократизації економіки. Отже, проведення грамотної інвестиційної політики буде стимулювати та сприяти розвитку як іноземного, так і національного бізнесу.

Важливу роль відіграє не тільки стабільна політична ситуація в країні, а й ефективність політичних технологій регулювання бізнесу. Законодавство держави повинно гарантувати інвестору його права та захищати його інтереси. Інвестор, вкладаючи свій капітал, повинен розуміти, на який прибуток він може розраховувати. Він оцінює основні макроекономічні показники країни, прогнози розвитку її окремих галузей та економіки в цілому.

У підсумку зазначимо, що перед нашою державою стоїть досить складне завдання: залучити в країну іноземний капітал, не позбавляти його власних стимулів, а спрямовувати його заходами економічного регулювання на досягнення національних цілей нашої країни. Тільки цілеспрямований процес залучення іноземних інвестицій зможе реально сприяти подальшому зміцненню та розвитку економічного потенціалу України. На нашу думку, для того, щоб покращити інвестиційний імідж України, необхідні дієві реформи, які зможуть забезпечити зростання ВВП не менше 10% щороку. Це неможливо здійснити без: виведення економіки з тіні, подолання тотальної корупції та формування сприятливого регулятивного середовища [60].

Таким чином, запропоновані шляхи активізації інвестиційного клімату в Україні забезпечать фундаментальний розвиток економіки нашої країни, а також зможуть

закріпити та покращити її стабільність, зменшити ризик отримання довгострокових позик, а отже, реалізуватимуть багато проєктів, спрямованих на поліпшити соціальну сферу, що, у свою чергу, зменшить соціальну напругу. Шляхи активізації інвестиційного клімату поглиблюють інвестиційний процес з метою подальшої розробки ефективної інвестиційної стратегії, спрямованої на поліпшення інвестиційної діяльності в Україні та укріплення економічної безпеки держави.

3.2. Напрямки мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах

Загальносвітові тенденції посилення інтернаціоналізації, інтеграції та глобалізації і збільшення масштабів міжнародного руху капіталу можуть мати в кінцевому випадку різні ефекти для різних країн. З однієї сторони, завдяки залученню іноземних інвестицій виникають можливості для оновлення й модернізації виробництва, створення додаткових робочих місць, збільшення податкових надходжень та загального підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а з іншої – глобалізаційні соціально-економічні процеси можуть призводити до перетворення взаємозалежності у залежність для країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою. Саме тому такі процеси вимагають підвищеної уваги до забезпечення економічної безпеки країни [43].

Рівень економічної безпеки держави залежить від рівня функціонування й розвитку економічної системи, у тому числі всіх компонентів у взаємозв'язку і взаємозалежності. Негативні економічні явища набувають ще більшого масштабу у зв'язку з відсутністю науково обґрунтованої стратегії національного розвитку, яка базується на економічно безпечних орієнтирах, що передбачає розроблення теоретичних засад і використання інших наукових підходів до формування економічної безпеки держави в системі державного управління та аналіз стану економічної безпеки, її діагностику за статистичними та соціологічними показниками. Уникнення економічної безпеки може призвести до негативних соціально-економічних наслідків, негативного стану галузей економіки, збільшення

рівня імпортової залежності тощо. Саме тому актуальним є дослідження чинників впливу на економічну безпеку держави, систематизовану за окремими сферами її розвитку [61].

Головним у процесі гарантування економічної безпеки країни є визначення переліку загроз, які реально або потенційно можуть деструктивно вплинути на національну економіку та формування пропозицій щодо попередження та нейтралізації їхнього впливу на економічну ситуацію в країні [62]

Серед ключових загроз економічній безпеці можна виділити:

1. Нестабільність світової економічної системи, що веде до диспропорцій у світової торгівлі та інвестиційних потоках та значна тривалість періодів дефіцитної бюджетної політики країн-лідерів, різкі коливання валютних курсів, відсоткових ставок та індексів фондових ринків.

2. Кризові явища у світовій економіці, що мали переважно національний характер, міжнародні наслідки й потенційно глобальний характер.

3. Експансія країн-лідерів на ринки найбільш слабких країн, руйнування місцевої економіки та експортуванням чужих соціокультурних цінностей.

4. Дефіцит ресурсів, зокрема енергетичних, провокує зростання цін на паливо та викликає істотні зміни у структурі споживання населення в переважній більшості країн світу [63].

До сукупності загроз, що активно проявляються у всіх сферах життя та несуть негативні наслідки як для економіки держави, так і для кожного громадянина можна віднести:

1. Низький рівень конкурентоспроможності економіки, викликаний високою енергоємністю і низькою якістю продукції, високою собівартістю.

2. Знецінення національної валюти.

3. Нестабільний валютний курс.

4. Помітний вплив цінових коливань на світових енергетичних ринках на цінову структуру внутрішнього ринку.

5. Зростання частки тіньового сектору.

6. Високий рівень інфляції.

7. Згорання промислового виробництва.

8. Зростання рівня економічної злочинності (ухилення від сплати податків, корпоративний шантаж, рейдерство, незаконне захоплення приміщень, виробничих площ, земельних ділянок тощо).

9. Зниження рівня економічної активності, насамперед, інвестиційної. Воєнний конфлікт, макроекономічна нестабільність, втрата купівельної спроможності як населенням, так і корпоративним сектором є базовими умовами згорання інвестиційної активності інвесторів. Оскільки викликають значні суперечності та різниця мети іноземних інвесторів і інтересів великого бізнесу й політиків.

10. Експортно-імпортна незбалансованість, що веде до появи від'ємного сальдо.

11. Нераціональність структури експорту, яка спричинена переважанням частки сировинної продукції.

12. Неефективна структура підтримки конкурентоспроможності експорту.

13. Надмірна залежність процесу реформування національної економіки від надання іноземної допомоги та міжнародних траншів.

14. Зростання рівня зовнішнього боргу та нераціональне використання іноземних кредитів.

15. Помітна відмінність у рівні соціально-економічного розвитку регіонів країни, що перешкоджає міжрегіональній інтеграції.

16. Стагнація аграрного сектору.

17. Зростання майнового розшарування суспільства. 18. Помітне зниження рівня добробуту громадян, зростання рівня безробіття.

19. Зниження платоспроможності населення.

20. Значна міграції працездатного населення за кордон (навчання, сезонні роботи, на постійне місце проживання).

21. Посилення міжнаціональної напруги.

22. Відплив наукових кадрів за кордон, що веде до руйнування науково-технічного потенціалу.

23. Корумпованість владних інститутів.

24. Зацікавленість великого бізнесу в нерегульованості соціально-економічної ситуації та відсутності державного контролю та нагляду.

Проте найнебезпечнішими та найнепередбачуванішими є потенційні загрози, які потребують ґрунтовного вивчення та ретельного аналізу, оскільки прояв потенційної загрози неочікуваний, непередбачуваний суб'єкт, що її реалізує, причини, які спричиняють її виникнення, та незрозумілі наслідки таких загроз. Саме тому нами було систематизовано загрози, які є потенційними, проте можуть здійснити значний вплив на національну безпеку та економіку.

До таких загроз ми віднесли:

1. Обмеження доступу до джерел іноземного фінансування.
2. Зростання кількості безробітних у світі, що призведе до підвищення рівня нелегальної міграції.
3. Посилення демографічної кризи, зменшення природного приросту населення, як наслідок — втрат через військовий конфлікт у зоні АТО й зниження добробуту населення.
4. Зниження рівня доступності освіти й медичних послуг.
5. Виникнення та активізація міжнаціональних конфліктів може призвести до початку збройного конфлікту за автономію.
6. Погіршення екологічної ситуації може призвести до природних та техногенних катастроф.

Основними реальними і потенційними ризиками, які негативним чином впливають на процес гарантування економічної безпеки в умовах глобалізації, є, по-перше, недосконалість проведення державної економічної політики, яка полягає у непослідовності проведення змін і відсутності системи чітких орієнтирів стосовно подальшого розвитку економіки, законодавчої бази, яка б реально стимулювала її розвиток в умовах глобалізації, плідної співпраці органів влади України з міжнародними інстанціями, механізмів реагування на глобальні критичні ситуації. По-друге, відсутність чіткої системи загальнодержавної політики

стосовно напрямів та перспектив розвитку конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку (таблиця 3.1.)

Таблиця 3.1

Класифікація глобальних ризиків та загроз економічній безпеці України

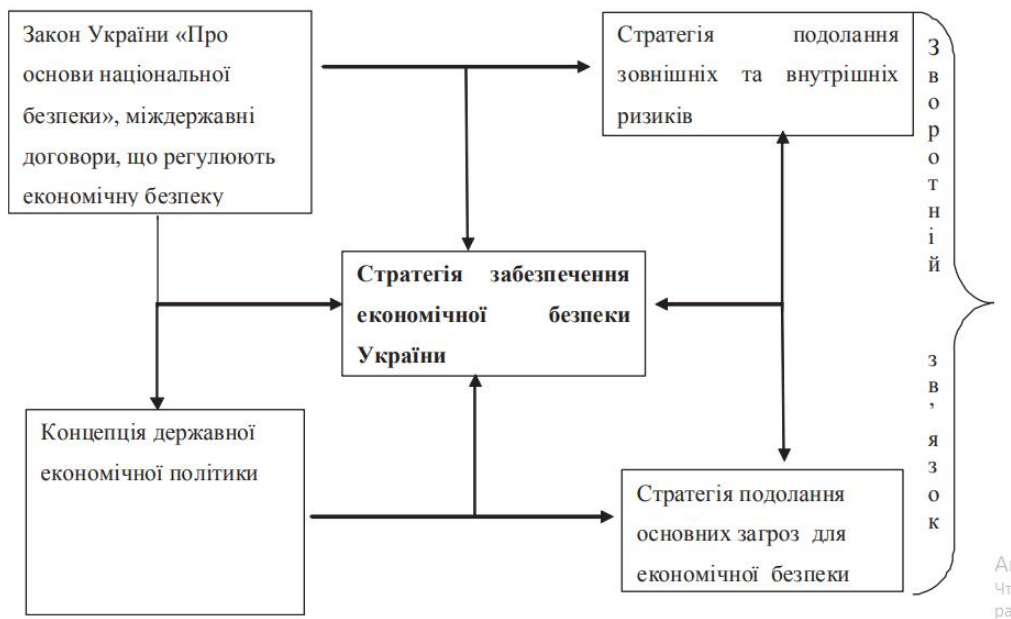
Глобальні загрози	Глобальні ризики
<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність експортно-імпоротної збалансованості, значне від'ємне зовнішньоторговельне сальдо. 2. Нераціональна структура експорту, надмірний вивіз сировинних ресурсів. 3. Нерозвиненість фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту. 4. Недостатній державний контроль за здійсненням експорту та імпорту. 5. Надмірна відкритість економіки України, невважена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності. 6. Залежність процесу реформування економіки України від надання іноземних кредитів та іншої іноземної допомоги. 7. Зростання зовнішньої заборгованості, нераціональне використання іноземних кредитів. 8. Витіснення України з частини зовнішніх ринків збуту продукції, зокрема, в країнах СНД і Східної Європи. 9. Монопольна залежність України від імпорту з країн СНД багатьох видів продукції стратегічного характеру (газ, інші джерела енергії), відсутність географічної збалансованості. 10. Ввезення в Україну технічно застарілих та екологічно небезпечних виробництв; 11. Витіснення іноземними товарами вітчизняної продукції з внутрішнього ринку в зв'язку зі вступом до СОТ. 12. Здійснення міжнародних економічних санкцій проти України або проти країн, з якими Україна має значний товарообмін. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Невідповідність більшості фактичних значень показників безпеки пороговим. 2. Обмеженість доступу до джерел іноземного інвестування. 3. Зростання кількості безробітного населення в світі. 4. Вплив цінових коливань світових енергетичних ринків на внутрішній ринок. 5. Зростання частки іноземного фінансування наукових та науково-дослідних робіт, звичайно, що результати цих робіт будуть використані тими державами, що фінансують цей проект. 6. Посилення демографічної кризи, зменшення природного приросту населення в одних регіонах світу і неконтрольоване його зростання в інших. 7. Значний відтік працездатного населення (особливо молоді) за межі держави, так званий «відтік мізків». 8. Неспівпадання цілей іноземного капіталу з інтересами економічного розвитку України. 9. Залежність процесу реформування економіки України від надання іноземних кредитів та іншої іноземної допомоги.

Кризові явища, що характеризують розвиток національної економіки, зумовили визначення внутрішніх загроз для економічної безпеки держави як такі, що значно перевищують небезпеку зовнішніх та можуть призвести до соціального вибуху, загальнонаціональних техногенних та екологічних катастроф, істотного

обмеження можливостей керівництва держави вирішувати внутрішні проблем та діяти на міжнародній арені [64].

Саме тому розробка комплексу заходів або напрямків державної політики щодо попередження виникнення та ліквідації наслідків впливу загроз на економічну безпеку потребує зусиль та відповідної нормативно-правової й наукової бази [65].

Визначивши основні ризики та загрози економічній безпеці України можна розробити шляхи їх подолання. Державна стратегія в сфері забезпечення економічної безпеки повинна бути зорієнтована на виведення економіки з кризи, підтримку вітчизняного виробника, посилення науково-технічного потенціалу, забезпечення добробуту населення на рівнях, що перевищують граничні значення, протистояння викликам глобалізації. Зазначені завдання повинні вирішуватися засобами ефективного державного регулювання суспільного регіонального виробництва і запровадження демократичних ринкових перетворень у напрямі підтримки економіки держави в умовах глобалізації. Структура розробки стратегії забезпечення економічної безпеки України на сучасному етапі показано на рис. 3.1. [66]

Рис. 3.1. Структура забезпечення економічної безпеки України

Проте зауважимо, що стратегія економічної безпеки України може виявитись абсолютно недійовою, якщо державний апарат, зобов'язаний утілювати її в життя, якісно не оновиться й не керуватиметься національними інтересами. Нині ж, як це не прикро, саме урядовці, котрі покликані гарантувати економічну безпеку, створюють для неї чи не найбільшу загрозу. Головним напрямком інвестиційної політики на перехідний період має стати формування сприятливого середовища для підвищення інвестиційної активності, залучення приватних вітчизняних і іноземних інвестицій, для реконструкції української економіки.

Слід також зазначити, що дуже важливі завдання слід розв'язати у сфері управління економікою. Удосконалення цієї системи потребує насамперед чіткого окреслення цілей загальнодержавного, регіонального й місцевого рівнів і відповідного розмежування щодо державного управління між органами виконавчої влади суб'єктів за умови забезпечення єдності системи виконавчої влади.

Для підтримки економічної безпеки необхідно активізувати дії в усіх напрямках економічних реформ, зокрема:

- створення нормативно-правового простору, нових інститутів управління і здійснення інституціональних перетворень;
- розроблення механізму розв'язання спірних питань і конфліктних ситуацій, що виникають у сфері економічних відносин;
- гармонійний розвиток економічних і політичних відносин із країнами ближнього й далекого зарубіжжя з урахуванням взаємних інтересів і гарантування економічної безпеки України;
- зміцнення державної влади, підвищення довіри до її інститутів, а також раціоналізацію механізмів вироблення й формування економічної політики.

Підсумовуючи проведені дослідження, треба зазначити, що сукупність загроз економічній безпеці держави, що справляють деструктивний вплив на стійкість, стабільність та розвиток економічної системи, виникає внаслідок конфліктів національних економічних інтересів, які не співпадають, або суперечать між собою. Як правило, виникнення загроз є тривалим процесом, який відбувається під

впливом певних факторів чи внаслідок окремих явищ і процесів, які виступають каталізаторами загроз за певних умов, що склалися у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Кожна із загроз має особливі передумови виникнення, власний характер прояву та ступінь впливу на інтегральний показник економічної безпеки держави чим пояснюється необхідність їх класифікації та систематизації.

Треба також зазначити, що в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів державна політика в інвестиційній сфері має бути спрямована на запобігання реалізації загроз економічній безпеці держави та недопущення їх негативного впливу шляхом своєчасного виявлення й передбачення загроз. В даному контексті система раннього виявлення та попередження загроз економічній безпеці держави, яка є основою її забезпечення в сучасних умовах, має ґрунтуватися на всебічному багатокритеріальному поглибленому аналізі загроз економічній безпеці держави, що дозволить систематизувати їх та обрати найбільш дієві засоби та механізми протидії цим загрозам

Висновок до третього розділу

Отже, в рамках третього розділу «Перспективні напрямки розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України в системі економічної безпеки» визначено шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності України в системі забезпечення економічної безпеки, а також було розроблено напрямки мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах.

В ході дослідження виявлено, що Україна належить до групи країн з низьким рівнем інвестиційної безпеки держави, тому для того, щоб покращити інвестиційний клімат, державна політика України, насамперед, повинна бути спрямована на зростання прозорості економіки та рівня конкуренції, підвищення свободи фінансових інститутів та зниження бюрократизації економіки. Отже, проведення грамотної інвестиційної політики буде стимулювати та сприяти розвитку як іноземного, так і національного бізнесу.

Зазначено, що важливу роль відіграє не тільки стабільна політична ситуація в країні, а й ефективність політичних технологій регулювання бізнесу. Законодавство держави повинно гарантувати інвестору його права та захищати його інтереси. Інвестор, вкладаючи свій капітал, повинен розуміти, на який прибуток він може розраховувати. Він оцінює основні макроекономічні показники країни, прогнози розвитку її окремих галузей та економіки в цілому.

Зроблено висновок, що перед українською економікою стоїть досить складне завдання: залучити в країну іноземний капітал, не позбавляти його власних стимулів, а спрямовувати його заходами економічного регулювання на досягнення національних цілей нашої країни. Тільки цілеспрямований процес залучення іноземних інвестицій зможе реально сприяти подальшому зміцненню та розвитку економічного потенціалу України.

Запропоновані шляхи активізації інвестиційного клімату в Україні забезпечать фундаментальний розвиток економіки нашої країни, а також зможуть закріпити та покращити її стабільність, зменшити ризик отримання довгострокових позик, а отже, реалізуватимуть багато проектів, спрямованих на поліпшити соціальну сферу, що, у свою чергу, зменшить соціальну напругу. Шляхи активізації інвестиційного клімату поглиблюють інвестиційний процес з метою подальшої розробки ефективної інвестиційної стратегії, спрямованої на поліпшення інвестиційної діяльності в Україні та укріплення економічної безпеки держави.

Стосовно мінімізації загроз економічній безпеці України, які виникають внаслідок участі України в міжнародних інвестиційних процесах, зазначено, що сукупність загроз економічній безпеці держави, що справляють деструктивний вплив на стійкість, стабільність та розвиток економічної системи, виникає внаслідок конфліктів національних економічних інтересів, які не співпадають, або суперечать між собою.

Зроблено висновок, що в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів державна політика в економічній сфері має бути спрямована на запобігання реалізації загроз економічній безпеці держави та недопущення їх негативного впливу шляхом своєчасного виявлення й передбачення загроз. В даному контексті система

раннього виявлення та попередження загроз економічній безпеці держави, яка є основою її забезпечення в сучасних умовах, має ґрунтуватися на всебічному багатокритеріальному поглибленому аналізі загроз економічній безпеці держави, що дозволить систематизувати їх та обрати найбільш дієві засоби та механізми протидії цим загрозам.

ВИСНОВОК

В результаті проведеного дослідження автором було досліджено особливості інвестиційної діяльності країни та визначено її місце в системі забезпечення економічної безпеки, що дало можливість зробити наступні висновки:

1. В ході дослідження виявлено, що на початку теоретичних розробок в області безпеки під цим терміном малася на увазі приватна і суспільна безпека. З розвитком понятійного апарату теорії безпеки ця категорія була розширена і доповнена поняттям «національна безпека», один з елементів якої – економічна безпека. Розглянувши всю різноманітність визначень поняття «економічна безпека», вважаємо, що її слід розглядати в функціонально-структурному аспекті як сукупність взаємопов'язаних систем безпеки, що відображають функціонування окремих сфер економічної системи держави. Так, це може бути показники розвитку міжнародної інвестиційної діяльності, які здійснюють особливий вплив на стан економічної безпеки зокрема та національної безпеки в цілому.

2. Оцінивши характер процесів міжнародного інвестування на сучасному етапі нами було його визначено як глобальний. Серед ознак глобалізації світової економіки виділяються два основних – стрімкий розвиток процесу транснаціоналізації економічних зв'язків, в основі якого знаходяться прямі іноземні інвестиції, і інтеграція національних фінансових ринків через портфельні іноземні інвестиції.

3. В результаті аналізу зазначено, інвестиції, які утворюються за рахунок національного прибутку, в результаті його розподілу, самі обумовлюють його ріст і розширене відтворення. При чому, чим ефективніше інвестиції, тим більше ріст національного прибутку, тим значніші абсолютні розміри накопичення (при даній його частці), які можуть бути знову вкладеними в виробництво. При достатньо високій ефективності інвестицій приріст національного прибутку може забезпечити підвищення частки накопичення при абсолютному рості споживання.

4. Стосовно поняття міжнародного інвестування зауважено, що воно передбачає вилучення частини наявного капіталу з економічної системи однієї країни і включення його в економіку іншої країни. Незалежно від форми

трансграничного переміщення капіталу найважливішою особливістю цього процесу є перенесення за межі країни процесу створення майбутнього прибутку або доходу господарюючого суб'єкта, що прямо або опосередковано може впливати на економічну безпеку країни.

5. Автор зазначив, що з точки зору національної безпеки необхідно розглядати і питання про залучення іноземних інвестицій до національної економіки. Але, вживаючи заходів до істотного збільшення іноземних інвестицій, важливо взяти до уваги і інші аспекти економічної безпеки.

6. Зауважено, що процес інвестування в національну економіку є базовим для її розвитку. Приплив інвестицій дозволяє розвивати всі сфери життєдіяльності суспільства. При цьому питання суверенності держави гостро стоять саме в даному аспекті, так як вплив іноземних інвестицій неможливо звести до нуля. Звісно ж, що розвиток інвестиційної безпеки країни дозволить визначити оптимальне співвідношення такого числа інвестицій, яке б забезпечувало сталий розвиток економіки при збереженні її незалежності від інвесторів. Таким чином, кажучи про теоретичні аспекти інвестиційної безпеки країни необхідно відзначити, що вдосконалення і розвиток даної системи повинні стати запорукою розвитку всієї економіки.

7. В ході дослідження виявлено, що економічна безпека розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи держави та визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів. Кожна країна в більшій чи меншій мірі піддається ризикам і загрозам економічної безпеки з боку різних джерел виникнення. Серед виявлених критеріїв впливу на економічну безпеку через макроекономічну стабільність виявлено, що найбільш пріоритетними є ВВП на душу населення, та темпи приросту ВВП, які у сукупності становлять 70% впливу.

8. Автором зазначено, що для досягнення економічної стабільності та виходу України на міжнародну арену, досягнення лідируючих позицій потрібно забезпечити всебічну модернізацію економіки, осучаснити технологічну базу та

інфраструктуру, залучити внутрішнє та зовнішнє фінансування, ліквідувати корупцію, провести структурні реформи та налагодити податкову та правову системи.

9. Оцінивши особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України автор зауважив, що стійкість економічного зростання та економічна безпека держави можливі лише за умови інвестиційного типу розвитку національної економіки. Тому, для забезпечення економічної безпеки країни необхідно забезпечити активний та ефективний розвиток інвестиційних процесів, які стануть відображенням інвестиційної привабливості сектору економіки та позитивного інвестиційного клімату. Наслідком активної інвестиційної політики є збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, що надходять до країни, які в перспективі можуть стати основою для реалізації великих інвестиційних проектів

10. Також, проведений аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України дозволив зробити висновок, що інвестиційна безпека України та аналізовані індикатори мають незадовільне значення і низхідний тренд. Інвестиційні процеси в країні є досить динамічними та чутливими до багатьох факторів. Загалом прямі іноземні інвестиції в економіку України характеризуються недостатніми обсягами та недосконалою структурою які концентруються переважно у високоприбуткових сегментах вітчизняної економіки, а саме: на операції з нерухомим майном; в галузі промисловості; оптової та роздрібною торгівлі, ремонт автотранспортних засобів.

11. Зазначено, що за відсутності належно організованого національного моніторингу і ефективного державного контролю, іноземні інвестиції можуть бути реальними загрозами для національної економіки, серед яких відзначено: поглиблення внутрішніх дисбалансів товарних і фінансових ринків, консервація неефективної структури національного виробництва, монополізація окремих стратегічно важливих або соціально значущих сфер господарювання та ринків збуту з відповідними деформаціями конкурентного середовища, нераціональна експлуатація національної сировино-ресурсної бази та виробничих потужностей, широкомасштабна репатріація прибутків тощо.

12. Обґрунтовано, що відновлення інвестиційного потенціалу і розширеного відтворення виробничих фондів повинно стати пріоритетною задачею, реалізація якої вимагає розробки сучасної інвестиційної політики, що є основною складовою стратегії забезпечення економічної безпеки країни. З боку держави необхідна, перш за все реформа судової системи та вдосконалення податкової, підвищення ефективності антимонопольного регулювання та дієва боротьба з корупцією.

13. В ході дослідження виявлено, що Україна належить до групи країн з низьким рівнем інвестиційної безпеки держави, тому для того, щоб покращити інвестиційний клімат, державна політика України, насамперед, повинна бути спрямована на зростання прозорості економіки та рівня конкуренції, підвищення свободи фінансових інститутів та зниження бюрократизації економіки. Отже, проведення грамотної інвестиційної політики буде стимулювати та сприяти розвитку як іноземного, так і національного бізнесу.

14. Зазначено, що важливу роль відіграє не тільки стабільна політична ситуація в країні, а й ефективність політичних технологій регулювання бізнесу. Законодавство держави повинно гарантувати інвестору його права та захищати його інтереси. Інвестор, вкладаючи свій капітал, повинен розуміти, на який прибуток він може розраховувати. Він оцінює основні макроекономічні показники країни, прогнози розвитку її окремих галузей та економіки в цілому.

15. Зроблено висновок, що перед українською економікою стоїть досить складне завдання: залучити в країну іноземний капітал, не позбавляти його власних стимулів, а спрямовувати його заходами економічного регулювання на досягнення національних цілей нашої країни. Тільки цілеспрямований процес залучення іноземних інвестицій зможе реально сприяти подальшому зміцненню та розвитку економічного потенціалу України.

16. Запропоновані шляхи активізації інвестиційного клімату в Україні забезпечать фундаментальний розвиток економіки нашої країни, а також зможуть закріпити та покращити її стабільність, зменшити ризик отримання довгострокових позик, а отже, реалізуватимуть багато проєктів, спрямованих на поліпшити соціальну сферу, що, у свою чергу, зменшить соціальну напругу. Шляхи активізації

інвестиційного клімату поглиблюють інвестиційний процес з метою подальшої розробки ефективної інвестиційної стратегії, спрямованої на поліпшення інвестиційної діяльності в Україні та укріплення економічної безпеки держави.

17. Зроблено висновок, що в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів державна політика в економічній сфері має бути спрямована на запобігання реалізації загроз економічній безпеці держави та недопущення їх негативного впливу шляхом своєчасного виявлення й передбачення загроз. В даному контексті система раннього виявлення та попередження загроз економічній безпеці держави, яка є основою її забезпечення в сучасних умовах, має ґрунтуватися на всебічному багатокритеріальному поглибленому аналізі загроз економічній безпеці держави, що дозволить систематизувати їх та обрати найбільш дієві засоби та механізми протидії цим загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Платон. Государство. Соч. в 4 т. – Т.3. – М.: Мысль, 1994. - С. 79-421
2. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов, 7500 фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. — Рос. АН, Инт рус. яз., Рос. фонд культуры. — М.: Азъ, 1992, 955 с.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль в 4т. — М., 1981. — 67 с.
4. Wolfers A. Baltimore: Johns Hopkins University Press. – 1962. - 150 p
5. Петренко А. Безопасность в коммуникации делового человека / А. Петренко. – М.: Технологическая школа бизнеса, 1994. – С. 7
6. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. - С. 243–312
7. Козловський С.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «Економічна безпека» та складових економічної безпеки України / С.В. Козловський, Є.С. Жураківський // Економіка та держава. - № 6. – 2015. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2015/10.pdf
8. Иванилов О. С. Экономика предприятия. Учебник. 2-е изд. – К.: Центр учебной литературы. - 2011. - 728 с
9. Сенчагов В.К. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / Сенчагов В.К. // Вопросы экономики. – 1995. - №1. – С.97-106
10. Stubbs, Richard (2001) Performance Legitimacy and “Soft Authoritarianism” in Amitav Acharya, V. Michael Frolic and Richard Stubbs (eds) Democracy, Human Rights and Civil Society in Southeast Asia , Toronto: Joint Centre for Asia Pacific Studies, York University, pp. 37-54
11. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л.Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 5.
12. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України: монографія / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

13. Гетьман О. О. Економічна діагностика: навч. посіб. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – Київ: Центр навч. літ., 2007. – 307 с
14. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти / Я. А. Жаліло. – Київ: Сатсанга, 2001. – 224 с.
15. Закон України «Про основи національної безпеки» // Відомості ВР України, 2003. - №39, ст.351
16. Електронна бібліотека Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>
17. Концепція економічної безпеки України. – К.: Мінекономіки, 1997р.
18. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – Київ: Вид-во КВІЦ, 1998. – 462 с
19. Ревенко А. Проблеми формування національної економічної безпеки України / А. Ревенко // Економіка України. – 1993. – № 11. – С. 15-21
20. Савин В. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В. Савин // Международный бизнес России – 1995. – №9. – 15 с
21. Сенчагов В. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 97 – 106
22. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько: Монографія. — К.: НІСД, 1997. — 144 с.
23. Бункина М.К. Национальная экономика: учеб. Пособие / М.К. Бункина. – М.: Дело, 2014. – 272 с.
24. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991. № 1560-XII. URL: zakon1.rada.gov.ua
25. Алешкевич Г.В. Инвестиции в реальный сектор как способ осуществления промышленной политики в разных странах. Учебное пособие / Г.В. Алешкевич, К.И. Рогозин. Л.А. Стриженко. – Барнаул: Издво АГТУ, 2010. – 97 с.
26. Берзон Н. Формирование инвестиционного климата в экономике / Н. Берзон // Вопросы экономики. -2011. - №7. – С.104 -115
27. Инвестиции: учебное пособие / Г.П. Подшиваленко, Н.И. Лахметкина, М.В. Макарова [и др.]. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: КНОРУС, 2006. – 200 с.

28. Мацука В.М. Міжнародна інвестиційна діяльність: Навчальний посібник / В.М. Мацука, Т.І. Ніколенко – Маріуполь: МДУ, 2016. – 223 с.
29. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2005 г.
30. Особливості міжнародної інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1488/>
31. Макогон Ю.В. Теоретичні аспекти глобальної інвестиційної діяльності / Ю.В.Макогон, Д.Р. Иванкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua:8080/bitstream/123456789/11886/1/76.pdf>
32. Минервин И.Г. Инвестиционный процесс и экономическая безопасность / И.Г.Минервин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/investitsionnyu-protsess-i-ekonomicheskaya-bezopasnost>
33. Нарышкин С. Инвестиционная безопасность как фактор устойчивого экономического развития / С. Нарышкин // Вопросы экономики. – М., 2010. – № 5. – С. 16–25
34. Дадалко С. Привлечение иностранных инвестиций в контексте национальной безопасности / С. Дадалко, З.Козловская, В.Дадалко // Банкаўскі вэснік. – 2013. – С.32-40
35. Шелайкина А.А. Анализ эффективности инвестиций в систем экономической безопасности коммерческого предприятия [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://nauchkor.ru/pubs/analiz-effektivnosti-investitsiy-v-sisteme-ekonomicheskoy-bezopasnosti-kommercheskogo-predpriyatiya-5c1a74827966e104f6f85a3b>
36. Голованова Л.А. Финансовая система региона: бюджетная устойчивость и инвестиционная привлекательность: монография / Л.А. Голованова, А.И. Крылова, А.В. Новосёлова; под ред. Л.А. Головановой. – Хабаровск: Изд-во Тихоокеан. гос. Ун-та, 2017. – 162 с
37. Петушенко Д.Е. Теоретические аспекты инвестиционной безопасности страны / Д.Е. Петушенко // Ученые заметки. - №8 - № 4 - 2017 – С.218-221

38. Голованов Е.Б., Методический подход к интегральной оценке уровня экономической безопасности государств / Е.Б. Голованов, Е.В. Борцова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Экономика и менеджмент». – 2020. – Т.14, № 2. – С. 58–72
39. Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
40. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
41. Вишнеvsька О.М. Складові і чинники впливу на формування економічної безпеки держави у глобалізаційному середовищі / О.М. Вишнеvsька, Я.В. Машевська, В.О. Клименко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип.10. – С. 924-927
42. Валовий внутрішній продукт України 1990 – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kushnirs.org/macroeconomics_/uk/ukraine_gdp.html.
43. Кобзар Н.І. Економічна безпека України: аналіз стану в сучасних умовах / Н.І. Кобзар, С.О. Геращенко, О.М. Кірієнко // Економічний вісник. – 2016. - №2.
44. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
45. <https://ru.slovoidilo.ua/2019/11/01/infografika/jekonomika/ukraina-rejtingax-kak-menyalis-pozicii-strany-2014-2019-godax>
46. Офіційний сайт Doing Business – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/>
47. Вареник В.М. Аналіз методик розрахунку економічної безпеки України / В.М. Вареник // Академічний огляд. - 2016. - № 1 (44)- С.70-71
48. Ukraine Competitiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/competitiveness-index> 2)

49. Рейтинг стран мира по индексу глобальной конкурентоспособности [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
50. The Global Competitiveness Report 2018–2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www3.weforum.org>
51. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки. [Електронний ресурс] / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. – 2020. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=98c3a695-56bb-42ba-b651-60ce1f899654&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2021-2023-Roki>
52. Аверьянова О. В. Система и структура обеспечения экономической безопасности / О.В. Аверьянова // Экономика, управление, финансы: Материалы IV международной научной конференции. – П.: Зебра, 2015. – С. 14–16
53. Статистичний щорічник України за 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statbooks.com.ua>
54. Антимонопольний комітет України [офіційний веб-сайт] – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>
55. Мочалина О.С. Инвестиционная безопасность как условие эффективного развития региона / О.С. Мочалина // Інвестиції: практика та досвід. - № 15. – 2014. – С.26-32
56. Базецкая А.И. Обеспечение экономической безопасности региона путем активизации инвестиционной деятельности в инновационной сфере / А.И. Базецкая // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки – Випуск 15. Частина 4. – 2015. – С.88-92
57. Маслій О.А. Методичні засади ідентифікації загроз економічній безпеці держави / О.А. Маслій // Економічна безпека держави та суб'єктів господарювання. - № 6 (67) – 2017 – С.28-34

58. Коляда О.В. Іноземне інвестування в Україні на шляху інтеграції до світового господарства. Зб. наукових праць Національного університету державної податкової служби України / О.В. Коляда, О.С. Федорчук – 2016. - №1. – С.67–84
59. Прокопчук О.А. Іноземні інвестиції в економіку України: тенденції та перспективи. Зб. наук. пр. Таврійського державного агротехнологічного університету / О.А. Прокопчук. – 2013. - № 1. – С.200 - 206
60. Тимошенко О.В. Особливості та перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну в контексті забезпечення економічної безпеки національної економіки / О.В. Тимошенко, Т.П. Лісковецька // БІЗНЕСІНФОРМ - № 9. – 2017. – С. 28-34
61. Акімова Л.М. Аналіз стану економічної безпеки за суб'єктивними оцінками експертів / Л.М. Акімова // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2018. – Вип. 2 (20). – С.1-14
62. Бобох Н.М. Основні загрози економічній безпеці України в умовах кризових явищ / Н.М. Бобох, Г.А. Протасюк // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2014. - № 6. – С.10–18.
63. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації / В.В. Мартиненко // Економічний часопис-XXI. – 2011. - № 7–8. С. 40–43
64. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення. Полтава: ПолтНТУ. – 2013. – 202 с.
65. Шевчук І.В. Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1748.pdf>
66. Дудка Ю.П. Стратегія подолання ризиків та загроз економічній безпеці України в глобалізованій економіці / Ю.П. Дудка // Економіка та держава - № 3/2009. - С.23-27